

BULGARİSTAN ÜLKE NOTU

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa No</u>
SİYASİ GÖRÜNÜM.....	2
GENEL EKONOMİK DURUM.....	3
BAŞLICA SEKTÖRLER.....	5
Sanayii	5
Tarım	6
İnşaat ve inşaat malzemeleri	6
Tekstil	7
Otomotiv	7
Enerji	7
Madencilik	8
Kimyasal ürünler	8
BULGARİSTAN'IN DIŞ TİCARETİ.....	9
Dış Ticaret Rejimi	11
İthalat İşlemleri	11
İhracat İşlemleri	12
Tarife Dışı Engeller	13
Kayda Bağlı İthalat	13
İthalat Lisansları	13
Miktar Kısıtlamaları	13
Serbest Bölgeler ve Mevzuatı	14
Piyasa Gözetimi ve Denetimi	14
YABANCI YATIRIM.....	15
Yatırım Teşviklerine Destek Veren Kuruluşlar	15
Teşvikler	16
ÖZELLEŞTİRME.....	17
TÜRKİYE-BULGARİSTAN TİCARİ VE EKONOMİK İLİŞKİLERİ.....	18
Türk Firmalarının Yatırımları	19
Bulgaristan'daki Türk Bankaları	20
Müteahhitlik Hizmetleri	21
Türkiye-Bulgaristan Dış Ticareti	21
Türkiye-Bulgaristan Arasında İmzalanan Antlaşmalar	24
BULGARİSTAN İLE EKONOMİK İLİŞKİLERİMİZİN GELİŞTİRİLMESİNE YÖNELİK ÖNERİLER-KARŞILAN SORUNLAR.....	25
Türk Firmalarınca Bulgaristan'a İhracatta Karşılaşılan Sorunlar	26
1. Vize ve Çalışma İzni Alınmasında Yaşanan Sorunlar	26
2. Kapıkule Gümrüğü'nde ve Bulgaristan Tarafında Karşılaşılan Sorunlar	26
3. Bulgaristan Tarafında Nakliye Sırasında Karşılaşılan Sorunlar	26
	<u>Sayfa No</u>
İŞ BİRLİĞİ İMKANLARI.....	27
Makine ve Ekipmanları	28

İŞ ADAMLARININ PAZARDA DİKKAT ETMESİ GEREKEN	
HUSULAR VE GENEL BİLGİLER.....	29
Ticaret Ortamını Etkileyen Güvenlik Sorunları	29
Pazar İstatistikleri	29
Çalışma Saatleri	29
Resmi Tatiller	29
İklim	30
Ulaşım	30
DEĞERLENDİRME.....	31
ÖNEMLİ ADRESLER.....	33
Bulgaristan Hakkında Bilgi Edinilebilecek İnternet Adresleri	35
KAYNAKLAR.....	36
EKLER.....	37

TABLÖLAR

	<u>Sayfa No</u>
Tablo 1. Temel Ekonomik Göstergeler	4
Tablo 2. 2008 Yılında Bulgaristan'ın Gayri Safi Katma Değeri'nin Sektörel Dağılımı	4
Tablo 3. 2004 - 2008 Döneminde Bulgaristan'ın Yıllık Ticareti(Milyon Dolar)	9
Tablo 4. 2008 Yılında Ükelere Göre Bulgaristan'ın İthalatı (Milyon Dolar)	9
Tablo 5. 2006-2008 yıllarında Bulgaristan'ın İthalatında Önemli Ürünler (Milyon Dolar)	10
Tablo 6. 2008 Yılında Ükelere Göre Bulgaristan'ın İhracatı (Milyon Dolar)	10
Tablo 7. 2006-2008 yıllarında Bulgaristan'ın İhracatında Önemli Ürünler(Milyon Dolar)	11
Tablo 8. Ükeler İtibariyle Bulgaristan'a Yapılan Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları (Milyon Dolar)	15
Tablo 9. Yıllar İtibariyle Türkiye-Bulgaristan Dış Ticareti (\$)	21
Tablo 10. Bulgaristan'a İhracatımızda Başlıca Maddeler (\$)	22
Tablo 11. Bulgaristan'dan İthalatımızda Başlıca Maddeler (\$)	23

EKLER

Sayfa No

EK-1	2006-2008 yıllarında Bulgaristan'ın İthalatında Önemli Ürünler (milyon Euro)	37
EK-2	2006-2008 yıllarında Bulgaristan'ın İhracatında Önemli Ürünler (milyon Euro)	38
EK-3	Türkiye'nin 2007-2008 Yıllarında Bulgaristan'a İhracatı (\$) (Başlıca Ürünler)	39
EK-4	Türkiye'nin 2007-2008 Yıllarında Bulgaristan'dan İthalatı (\$) (Başlıca Ürünler)	41
EK-5	Türkiye'nin 2007-2008 Yıllarında Bulgaristan'a Makine İhracatı (\$) (84.Fasılın Tamamı, Dörtlü GTİP bazında)	44
EK-6	Türkiye'nin 2007-2008 Yıllarında Bulgaristan'dan Makine ve Aksamları İthalatı (\$) (84.Fasılın Tamamı, Dörtlü GTİP bazında)	47
EK-7	Bulgaristan'ın 2007-2008 yıllarında Ülkelere Göre Makine İthalatı (84. Fasılın Tamamı İtibariyle)	50
EK-8	Bulgaristan'ın 2007-2008 yıllarında Alt Gruplar Bazında Makine İthalatı (\$)	51

GENEL BİLGİLER

Devletin Adı	: Bulgaristan Cumhuriyeti
Yönetim Şekli	: Parlamenter Cumhuriyet
Resmi Dili	: Bulgarca
Başkenti	: Sofya
Yüzölçümü	: 110.993 km ²
Nüfus	: 7.204.687
Önemli Şehirler	: Sofya, Burgaz, Filibe, Varna, Haskova, Pazardık, Eski Zagora, Plevne, Rusçuk
Para Birimi	: Leva (Leva/Dolar=1,36) (Leva/€=1,96)
GSYİH (2008)	: 48,8 milyar \$
Kişi Başına Milli Gelir (2008)	: 6.400 \$
Büyüme Oranı(2008)	: %6
Enflasyon (2008)	: %7,8
Toplam Dış Borç (2008)	: 54,01 milyar \$
İşsizlik Oranı (2008)	: %6,3

DIŞ TİCARET BİLGİLERİ

İhracat (2008)	: 21.84 milyar \$
İthalat (2008)	: 36.22 milyar \$
Dış Ticaret Hacmi (2008)	: 58.06 milyar \$
Dış Ticaret Dengesi (2008)	: -14.38 milyar \$ (Kaynak: Bulgaristan Merkez Bankası)
Temel İthal Maddeleri	: Ham petrol ve doğalgaz, tekstil, makine ve ekipmanları, kimyasallar, plastik ve kauçuk
Temel İhraç Maddeleri	: Giyim ve ayakkabı, demir-çelik, diğer metaller, kimyasallar, plastik, kauçuk
İthalatında Önemli Ülkeler	: Rusya, Almanya, İtalya, Türkiye, Yunanistan
İhracatında Önemli Ülkeler	: Türkiye, İtalya, Almanya, Yunanistan, Belçika
Türkiye'den Toplam İthalatı (2008)	: 2.151 milyon \$
Türkiye'ye Toplam İhracatı (2008)	: 1.840 milyon \$ (Kaynak: TÜİK)
Türkiye'den Önemli İthal Maddeleri	: Makine ve aksamaları, demir ve çelik, elektrikli makineler, motorlu kara taşıtları, plastikten eşya
Türkiye'ye Önemli İhraç Maddeleri	: Demir ve çelik, bakır ve bakırdan eşya, yağlı tohum ve meyveler, çinko ve çinkodan eşya, mineral yakıtlar ve yağlar, inorganik ve organik bileşikler, kimyasal müstahzarlar

SİYASİ GÖRÜNÜM

İkinci Dünya Savaşı'nın ardından Balkanlar'da ilerleyen Sovyet Ordusu'nun da yardımıyla Georgi Dimitrov önderliğinde sosyalist rejime geçen ülke, soğuk savaş yıllarında Sovyetler Birliği'nin güdümündeki Varşova Paktı'nın üyesi olmuştur. 1989 yılından itibaren ise demokratik bir değişim sürecine girilmiş ve ikinci Dünya Savaşı'ndan bu yana ilk çok partili seçimler 1990 yılında gerçekleştirilmiştir. Sosyalist Parti'nin (eski Komünist Parti) kazandığı bu seçimlerden sonra ülke kısa süren bir istikrarsızlık dönemi yaşamış, ancak daha sonra anayasanın kabul edilmesi, 1991 yılında ülkenin gerçek anlamda ilk demokratik parlamento seçimlerinin, 1992 yılında ise Cumhurbaşkanlığı seçimlerinin yapılmasıyla ülkede demokrasi kök salmaya başlamıştır.

Geçiş sürecinin sancuları 1996-97 döneminde patlak veren bir mali krizle belirginleşmiş, ancak dönemin Başbakanı İvan Kostov'un öncülüğünde gerçekleştirilen reformlar sayesinde kısa bir süre içerisinde istikrar kazanılmıştır. Temmuz 2001'de gerçekleştirilen seçimlerden galip çıkan eski Bulgar Kralı Simeon Borisov Sakskoburggotski, Doğu Avrupa'da komünizm sonrası Başbakanlık koltuğuna oturan ilk eski kral olmuştur. Bu dönemde Avrupa ile yakınlaşmaya, demokratik reformlara ve pazar ekonomisine ağırlık verilmiştir. 2 Nisan 2004 tarihinde NATO üyesi olan Bulgaristan, Avrupa Birliği (AB) ile de 25 Nisan 2005 tarihinde üyelik anlaşmasını imzalamış ve bu anlaşma uyarınca 1 Ocak 2007'de Avrupa Birliği'ne tam üye olmuştur. Bulgaristan 20 yıl gibi oldukça kısa bir sürede büyük ve köklü değişimler geçirmiştir. Demokratik reformlara ağırlık verilen bu süreç boyunca tüm siyasal, sosyal ve ekonomik yapı yeniden düzenlenmiştir.

Bulgaristan'da Cumhurbaşkanı, 5 yıllık dönemler için seçilir ve en fazla iki dönem görev yapabilir. Milli Güvenlik Konseyi'nin de başkanlığını yapan Cumhurbaşkanı, kanun çıkartma yetkisine sahip değildir ancak Parlamento'dan gelen kanun tasarılarını tekrar görüşmek üzere geri gönderebilir. Buna karşılık, parlamentonun Cumhurbaşkanı vetosunu çoğunluk oyuyla geri çevirme hakkı vardır. Kasım 2001'deki Cumhurbaşkanlığı seçimlerinden galip çıkarak Ocak 2002'de göreve başlayan Georgi Purganov, 29 Ekim 2006'da ikinci kez seçilmiş olup, 22 Ocak 2007'den itibaren görevini sürdürmektedir.

Başbakan ve Bakanlar Kurulu, genel seçimlerin ardından Ulusal Meclis'te çoğunluğa sahip parti/partiler arasından Ulusal Meclis tarafından seçilir ve Cumhurbaşkanı tarafından atanır. Bulgaristan'da 25 Haziran 2005 tarihinde gerçekleştirilen genel seçimleri müteakip yapılan koalisyon görüşmeleri sonucunda, Sosyalist Grup (Bulgaristan İçin Koalisyon-BiK), II. Simeon Ulusal Hareketi (II. SUH) ve Hak ve Özgürlükler Hareketi (HÖH) arasında BSP Genel Başkanı Sergei Stanishev'in başkanlığında oluşturulan koalisyon hükümeti, 16 Ağustos 2005 tarihinde 68 red oyuna karşılık 169 oyla güvenoyu alarak göreve başlamıştır.

Bulgar parlamentosu tek kademeli bir yapıya sahiptir. Narodno Sabranie adı verilen parlamento, 240 sandalyelidir ve vekiller 4 yıllık dönem için halk oyuyla seçilirler. Parlamentoya girebilmek için %4'lük bir baraj söz konusudur. Parlamento, kanunların yürürlüğe konması, bütçenin onaylanması, Cumhurbaşkanlığı seçimlerinin düzenlenmesi, Başbakan'ın atanması ve azledilmesi, savaş ilanı, ülke dışına asker gönderilmesi ve uluslararası anlaşmaların onaylanması gibi yetkilerle donatılmıştır.

GENEL EKONOMİK DURUM

1989 yılında COMECON sisteminin çökmesi ve Bulgar ekonomisinin büyük ölçüde bağımlı olduğu Sovyet pazarının kaybedilmesi nedeniyle Bulgar ekonomisi ciddi bir küçülme yaşamış ve halkın refah seviyesi yaklaşık %40 oranında düşmüştür. İlerleyen yıllarda Yugoslavya ile Irak'a uygulanan Birleşmiş Milletler ambargoları da bu ülkelerle ticari ve ekonomik ilişkileri olan Bulgaristan için olumsuz bir etki yaratmıştır. Enflasyon, 1994 yılında %122'ye kadar çıkmış ve iki yıl sonra da yapılan ekonomik reformların yetersizliği ve bankacılık sisteminin istikrarsızlığı nedeniyle bir mali kriz yaşanmıştır.

1997 yılında başlatılan reformlar ve para kurulu sisteminin (currency board) uygulanmaya başlamasıyla ekonomi hızla toparlanmaya başlamıştır. 1998 yılında enflasyon %61'e inmiş ve 1996 ile 1997 yıllarında yaşanan küçülmeden sonra GSYİH, 1998'de %4,0, 1999'da %2,3, 2000'de %5,4, 2001'de ise %3,9 büyümüştür.

Ekonomik istikrar programı kararları ile birlikte hükümetin para ve döviz politikaları üzerindeki yetkisi sınırlandırılmış ve döviz kurunun istikrara kavuşturulmasından sonra 1 Euro/1Bulgar Levası 1,96 oranında sabitlenmiştir. Bankaların kamu tarafından desteklenmesi politikasına son verilerek, Merkez Bankası özerk bir yapıya kavuşturulmuştur. Bu kararların ardından Bulgaristan tarihinin en uzun ekonomik büyüme dönemine girmiştir.

1 Ocak 2007 tarihinde AB'ye tam üye olan Bulgaristan'da düşük enflasyon ve yapısal reformlarda alınan mesafe sayesinde yatırım ortamı da iyileşmiş ve ülkeye yabancı sermaye girmeye başlamıştır.

Bulgar Hükümetlerinin sıkı para ve maliye politikaları ile AB üyeliği süreci sayesinde Bulgaristan ekonomik krize kadar son 8-9 yıllık dönem içinde % 5-6 arasında bir büyüme oranı yakalamıştır.

Milli İstatistik Entitüsü 2008'de gayri safi yurtiçi hasılayı (GSYİH) 48,8 milyar dolar, kişi başına GSYİH'yı 6.400 dolar olarak açıklamıştır. Hizmetler sektörü, GSYİH'da % 62,2'lik payla ekonominin önde gelen sektörüdür. Sanayinin payı 2008'de % 30,5, 2007 ise % 32,3 olarak gerçekleşmiştir. Tarım sektörü payı artarak bir yılda % 6,2'den % 7,3'e ulaşmıştır. 2008'de yatırımlar % 20,4 artış kaydederek GSYİH'nın % 33,4'ünü oluşturmuştur. Bireysel tüketim de % 4,5 artmıştır. Ancak dış ticarete durum kötüleşmeye devam etmektedir. 2008'de dış ticaret açığı 14,4 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. 2008'de hem ithalat hem ihracat artmıştır, ancak ithalatın artış hızı (% 4,9) ihracatın artış hızını (% 2,9) aşmaktadır.

2008 yılının özellikle son çeyreği ile 2009 yılının ilk çeyreğinde Bulgaristan ekonomisine bütün dünyada olduğu gibi "uluslararası mali/ekonomik kriz" damgasını vurmuştur. Bu dönem içinde Bulgaristan'da iç ve dış ticaret hacmi azalmış, işsizlik artmış, iç ve dış yatırımlar düşmüş, üretim ve tüketim ise daralmıştır.

Avrupa Komisyonu, 2009 yılında Bulgaristan'da bütçe açığı ve 12 yıldan beri ilk defa negatif ekonomik büyüme olacağını öngörmektedir. AK yetkililerine göre işsizlik oranı artacak, ücretler düşecektir. Kriz Bulgaristan'ı daha az etkileyecek, fakat daha uzun sürecektir. Önümüzdeki yıl Avrupa'da pozitif büyüme olduğunda Bulgaristan'da hala

durgunluk söz konusu olacaktır. 2009'da Bulgaristan'ın GSYİH'sinin % 1,6, 2010 yılında ise % 0,1 azalması tahmin edilmektedir.. 2008 yılında % 1,5 bütçe fazlasına karşılık 2009'da % 0,5 bütçe açığı, 2010'da ise % 0,3 bütçe fazlası gerçekleşeceği tahmin edilmektedir. Dış talebin ve doğrudan yabancı yatırımların azalması vergi gelirlerinin azalmasına ve sosyal korumacılık ve ekonomiye destek çerçevesinde yapılan harcamaların artmasına neden olmaktadır. AK, bu yıl sosyal ve altyapı ödemelerinin, mali disiplin ihlal edilerek, GHYİH'nin % 1,75'i kadar olacağını, 2008'deki % 5,5 büyüklüğündeki işsizlik oranının 2009'da % 7,3, 2010'da ise % 7,8'e yükseleceğini öngörmektedir. Önümüzdeki iki yıl temel hammadde ve yakıt fiyatlarındaki düşüş nedeniyle yıllık ortalama enflasyon oranının % 4'ün altına düşeceği tahmin edilmektedir. İthalat ihracata göre daha hızlı düşüş yaşayacaktır, dolayısıyla cari hesap açığında hafif bir küçülme gözlenecektir (2008'de GSYİH'nin % 24,8 iken 2009'da % 18,8 kadar olacaktır).

Tablo 1. Temel Ekonomik Göstergeler

Yıl	GSYİH (Milyon \$)	Büyüme Oranı (%)	Enflasyon Oranı (%)	İhracat (Milyon \$)	İthalat (Milyon \$)
2006	36.090	6,1	6,5	17.177	26.424
2007	41.324	6,2	7,5	19.322	31.261
2008	48.800	6,0	7,8	21.847*	36.227*

Kaynak: Bulgaristan Merkez Bankası

* TÜİK Verileri

Uluslararası Para Fonu'na göre ise durgunluk, Bulgaristan ekonomisi için en muhtemel senaryodur. Fon'un Bulgaristan Misyonu'nun en son öngörüsü ekonominin bu yıl % 3,5, bir sonraki yıl ise % 1 küçüleceği yönündedir. Yetkililer, kamu giderlerinin daha da kısılması gerektiğini ifade etmişlerdir. Şimdiye kadar motor görevini yerine getiren inşaat, gayrimenkul sektörleri ve finansal aracılığın oldukça gerileyeceğini öngörmekte, iş çevrelerinin reel ekonomiye yönelmelerini tavsiye etmektedirler. IMF Bulgaristan Misyon Şefi, Bulgaristan 2009 bütçesinin aşırı derecede olumlu olduğu, kamu giderlerinin % 10 oranında kısılması dahil öngörülen önlemlerin devlet hesaplarındaki açıkların ortaya çıkmasını önlemeyeceği konusunda uyarıda bulunmuştur. Gider politikasında bir değişiklik yapılmaz ve gelirlerin tahsil edilme oranı değişmez ise Fon yetkilileri bütçe açığının öngörülen GSYİH'nin % 1'ine ulaşacağını ifade etmektedir.

2009'un ilk çeyreğinde GSYİH'de yıllık bazda % 3,5 oranında bir düşüş yaşanmıştır. Bu düşüş 11 yıldan beri yıllık bazda yaşanan ilk düşüştür. Ekonomideki daralma öncelikle % 12,2 küçülen sanayi sektöründen kaynaklanmaktadır. Hizmetler sektöründe ise % 0,9 oranında bir büyüme kaydedilmiştir. Tarım sektörü de % 3,1 küçülmüştür.

Tablo 2. 2008 Yılında Bulgaristan'ın Gayri Safi Katma Değeri'nin Sektörel Dağılımı

	Tutar (Bin Dolar)	Pay (%)
Tarım	2.925.034	7,3
Sanayi	12.248.514	30,5
Hizmetler	24.930.764	62,2
Toplam Katma Değer	40.104.312	100

Kaynak: Milli İstatistik Enstitüsü

Not: Gayri safi katma değer, baz fiyatlarla hesaplanan gayri safi üretimden alış fiyatlarla ara giderlerin çıkarılmasıyla oluşmaktadır.

Uluslararası mali ve ekonomik kriz Bulgaristan'da 2008 yılının son yarısında ve 2009 yılının ilk üç ayında olumsuz etkilerini ağırlaştırarak sürmüştür. GSYİH gerilemiş, üretim ve ticaret düşmüş ve işsizlik artmıştır. Bu durumun 2010 yılına kadar benzer şekilde süreceği beklentisi hakimdir.

İşsizlik oranının artarak iki yıl önceki düzeylere ulaşması beklenmektedir. 2008 yılında işsizlik oranı düşme eğilimindeyken sadece Aralık ayında 15 bin kişi işsiz kalmıştır. İstihdam Ajansı'nın yaptığı açıklamaya göre bunun nedeni daralan üretimdir. Bir çok firma kısa bir süre zarfında birçok işçiyi işten çıkaracağını açıklamıştır.

2008 yılının ikinci yarısında, küresel mali krizin etkilerinin de görülmesi ile birlikte Bulgaristan'da inşaat yatırımlarında da ciddi bir duraklama gözlenmektedir. Birçok başlamış yatırımın durdurulduğu, yatırım kararlarının da askıya alındığı gözlenmektedir. Nitekim güncel basın haberlerinde özellikle Bulgar Milli İstatistik Enstitüsü ve Bulgar İnşaat Odası kaynaklı verilere göre özellikle Ekim-Kasım 2008 aylarından itibaren inşaat sektöründe ciddi gerilemeler söz konusudur.

Milli İstatistik Enstitüsü'nün verilerine göre, 2009 yılının ilk üç ayı için GSYİH % 3.5 oranında azalmıştır. Aynı zamanda 2009 yılının ilk üç aylık dönemindeki sanayi üretimi, 2008 yılının aynı dönemi için sanayi üretiminden %20 oranında azalmıştır. Yıllık bazda ise bu azalış %17.1'dir. 2009 yılı için ilk üç aylık ticari açık, GSYİH'nin %17 oranındadır ve toplam % 43.3 oranında azalış meydana gelmiştir. GSYİH'daki azalış sanayi üretimindeki azalışı da beraberinde getirmektedir. 2009'un ilk üç aylık dönemde, 2008 yılının aynı dönemiyle kıyaslandığında, ihracat %23, ithalat ise %30 ile azalmıştır. Hizmetler sektöründe ise % 0,9 oranında bir büyüme kaydedilmiştir. Tarım sektörü de % 3,1 küçülmüştür.

BAŞLICA SEKTÖRLER

*SANAYİİ

Yeniden yapılanma sürecinde ortaya çıkan finansal krizler sanayi sektöründe daralmalara neden olmuştur. Makine-inşaat, elektronik ve savunma sanayii sektörleri ise komünizm sonrası üretim düşüşünden en fazla etkilenen sektörler olmuştur. Gıda işleme ve giyim sanayiinde de ciddi üretim kayıpları yaşanmıştır. Son yıllarda yabancı ve Bulgar yatırımcıların ülkedeki firmaları satın alıp yeniden teçhiz etmesiyle **yatırım malları ithalatı hızlı bir büyüme göstermiştir**. Yatırım malları ithalatında %34'ü aşan bir artış söz konusudur. Yatırım malları arasında **makine ve ekipmanları**, ithalatındaki artış hızıyla üst sıralarda yer almaktadır. Birleşmiş Milletler istatistiklerine göre Bulgaristan'ın 3,47 milyar \$ olan makine ithalatı (84. fasıl itibarıyla) 2008 yılında bir önceki yıla göre yaklaşık %16 artarak 4,1 milyar \$'ı aşmıştır. Bulgaristan'ın en çok makine ithal ettiği ülkeler sırasıyla Almanya, İtalya, Avusturya, Çin, Hollanda ve **Türkiye**'dir.

Bulgaristan'da uluslararası ekonomik krizin etkileri tüm sektörleri eşit bir şekilde etkilememiştir. 2008 yılı Aralık ayında Ocak 2008 ayına göre toplam sanayi endeksinde bir yükselme gözlenmektedir. Bu yükselişe gıda ve içecek imalatı, bilgisayar ve haberleşme cihazları, makina dışında metal imalatı ve mobilya imalatı katkıda bulunmuştur. Ancak, tekstil, konfeksiyon, ayakkabı, metal cevherleri ve kimyasal ürün gibi Bulgaristan'ın geleneksel imalat sektörlerinde ciddi düşüşler yaşanmıştır.

Özellikle 2009 yılının ilk çeyreğinde neredeyse tüm sanayi dallarında krizin etkisi çok daha fazla hissedilmeye başlanmış ve büyük düşüşler gözlenmiştir. Milli İstatistik Enstitüsü, Ocak 2009'da bir önceki aya göre sanayi üretiminde % 19 oranında bir düşüş yaşandığını açıklamıştır. Son on yılda buna benzer bir düşüş hiç kaydedilmemiştir. Makina ve teçhizat haricinde metal ürün imalatında - % 66,5 gibi rekor denebilecek bir düşüş meydana gelmiştir. Metal dışı hammaddeden ürün imalatında % 42,1, makina ve teçhizat üretiminde % 25,7 oranında düşüş gerçekleşmiştir. Gıda sanayinde söz konusu dönemdeki düşüş ¼ oranında olmuştur. Ocak 2008 ile kıyaslandığında Ocak 2009 sanayi üretimi % 13,3 azdır. Sanayideki ciro bir ayda % 23 azalmıştır. Milli İstatistik Enstitüsü verilerine göre Ocak 2009'da bir önceki aya göre inşaat % 10,2'lik bir düşüş gözlenmiştir. Bina inşaatlarında % 7,6 oranında düşüş kaydedilmiştir.

Bulgaristan tarım sektörüne, hem ekonomik hem sosyal yönden önem verdiği için sektör sürekli büyümekte ve yeniden yapılandırılmaktadır. Bu yapılanma ve büyümenin bir sonucu olarak **tarım makineleri ve ekipmanları yıllık olarak tahmini %30 büyümektedir. Bulgaristan'da tarım makineleri ve ekipmanlarının yaklaşık %97'si ithaldir.** Bu yüksek ithalat oranı ile tarım makineleri ve ekipmanları sektörü, bu sektörde faaliyet gösteren uluslararası firmalar için potansiyel pazar niteliğindedir.

*TARIM

Ülkenin %38'i ekilebilir tarım arazisi niteliğindedir. Üretimi yapılan başlıca tarım ürünleri buğday, arpa ve mısırdır. Ayrıca tütün, şeker kamışı ve ayçiçeği üretimi de yapılmaktadır.

2007 yılında kuraklıkla beraber hasılasında yaşanan % 30'luk daralma neticesinde tarımın GSYİH'deki payı % 5,1'e gerilemiştir. 2008 yılında ise hasılası % 24.6 artan tarım sektörünün GSYİH'da payı yükselerek bir yılda % 7,3'e ulaşmıştır.

Bulgaristan'da tarım üretiminin modernizasyonu halinde oldukça önemli bir potansiyel arz etmektedir. Azalan ve yaşlanan nüfus nedeniyle tarım alanlarını ekip işleyecek işgücü kıtlığı yaşanmakta ve bu da tarım hasılasının yetersiz kalmasına yol açmaktadır. Oysa Bulgaristan'ın gerek toprak gerekse de iklim yapısı tarıma elverişlidir. AB üyeliği ile birlikte tarım sektörüne yönelik çok yüksek oranlarda fon sağlanması gündemdedir. Örneğin 2008 yılında ekilebilen her dekar başına çiftçiye doğrudan 14 Leva sübvansiyon verilmesi kararlaştırılmıştır. 2008 bütçesinde öngörülen doğrudan ödemelerin yarısından fazlası "Ortak Tarım Politikası" çerçevesinde çiftçiye ödenecek bu sübvansiyonlara karşılık gelmektedir. Diğer taraftan, AB Komisyonu SAPARD fonundan Bulgar tarım sektörüne ayırdığı fonları tespit edilen yolsuzluk olayları neticesinde askıya almıştır.

*İNŞAAT ve İNŞAAT MALZEMELERİ

Kriz nedeni ile Sofya'da 3 milyar leva değerinde inşaat projesi dondurulmuş bulunmaktadır. Bunun nedeni birçok inşaatın yapım izni ile sağlanmış finansmanın olmasına rağmen, yatırımcıların risk almak istememeleri olduğu rapor edilmiştir.

Genel olarak inşaat sektöründeki düşüşün 2008 yılının ilk dönemine oranla yüzde 30 olduğunu ifade edilmektedir. Ülkedeki bu daralmanın asıl sebebi ise deniz boyundaki birçok otel ve dinlenme yerinin inşasının durdurulması olarak gösterilmektedir

Sofya, Plovdiv, Varna ve Ruse gibi şehirlerde toplam 60 ticaret merkezi inşaatından 15 finansman eksikliğinden dolayı durdurulmuş bulunmaktadır.

***TEKSTİL**

Tekstil sektörü, geçtiğimiz on yıl içerisinde ciddi sıkıntılar yaşamış, ancak ucuz ve kalifiye iş gücüne ilave olarak üretim teknolojisine yapılan yatırımlarla sektör son dönemlerde tekrar canlanmaya başlamıştır. Hazır giyim üretiminde özellikle sözleşme üzerinden çalışmayı tercih eden yabancı firmaların ağırlığı bulunmaktadır. Konfeksiyon ihracatı son beş yıl içinde büyük artış kaydetmiştir. Diğer yandan Bulgaristan, yılda yaklaşık 35-48 milyon \$ değerinde pamuk ithal etmektedir. Yunanistan ve Özbekistan başlıca tedarikçi konumundadır.

***OTOMOTİV**

Küçük ölçekli üretim hatlarından oluşan otomobil, otobüs ve kamyon üretimi durma noktasında olduğu için piyasadaki talep ithalatla karşılanmaktadır. Bulgaristan'da 2000 yılı sonrasında on yaşını doldurmamış ithal ikinci el piyasasına yönelim gözlenmektedir. Binek aracı kullanımında kaydedilen artış, beraberinde yan sanayi ihtiyacını da oluşturmaktadır. Özellikle hava ve yağ filtresi, motor parçaları, egzoz sistemleri, araç alarmı gibi güvenlik sistemleri, direksiyon kilitleri gibi ekipmanlara ve ikinci el araçların bakımını yapmak üzere test cihazlarına pazarda ihtiyaç duyulmaktadır.

***ENERJİ**

Bulgaristan enerji projelerinde (petrol ve doğalgaz hatları, nükleer enerji) Rusya'ya bağımlılık 2008 senesinde daha da artmıştır. Bu ülke ile yapılan anlaşmalar ile Rusya neredeyse Bulgaristan'ın tek enerji kaynağı sağlayıcısı haline gelmiştir.

Nitekim Aralık 2008 ile Ocak 2009'da Rusya ile Ukrayna arasında yaşanan doğalgaz krizi nedeniyle Bulgaristan'ın kullandığı Rus doğalgazı uzun bir süre kesilmiş ve olumsuz etkileri diğer Doğu Avrupa ülkeleri arasında en fazla Bulgaristan'da hissedilmiştir. Bu kriz döneminin Bulgar ekonomisine doğrudan olumsuz etkisinin 333 milyon Dolar olarak hesaplanmıştır. Bu kriz Bulgaristan'ın enerji güvenliği konusunu daha önemli hale getirmiş ve enerji stratejisini gözden geçirmesine neden olmuştur.

Bulgaristan Cumhurbaşkanı Georgi Pırvanov'un inisiyatifiyle 24-25 Nisan 2009 tarihlerinde Sofya'da "Avrupa'ya Doğalgaz: Güvenlik ve Partnerlik" adlı enerji zirvesi düzenlenmiştir. Zirvenin amacı, Güney ve Güney Doğu Avrupa'daki gaz tedarikçileri, transit ülkeler ve nihai kullanıcılar arasındaki gaz hareketlerini düzenleyen kuralların kabul edilmesidir.

Diğer Enerji Kaynakları

Bulgaristan'ın Maritza-Iztok bölgesinde bulunan linyit kömürü temel yerel enerji kaynağıdır ve toplam rezervin 1300 milyon ton civarında olduğu tahmin edilmekte ve gelecek 50-55 yıl boyunca elektrik enerjisinde temel yerel kaynak olarak kullanılacağı öngörülmektedir. Şu anda bu bölgede yapımı ve rehabilitasyonu devam eden büyük enerji santralleri bulunmakta ve çeşitli Türk müteahhitlik firmaları alt yüklenici olarak bu projelerde yer almaktadır. Maritza-Iztok (Doğu Meriç) Enerji Santralleri olarak adlandırılan bu santrallerin sayısı 4 olup bunlardan sadece ikincisi (ve en büyüğü) tamamen devlete aittir. Gılıbovo köyü yakınlarında bulunan dördüncü santral ABD sermayeli AES şirketi tarafından inşa edilmekte olup ana alt yüklenici Türk sermayeli Gama-Tekfen Ortaklığı'dır. Şu anda modernize edilen santrallerden ilki ise Brikel firmasına aittir. Üçüncü santralin yüzde 73'ünü İtalyan Enel satın almış ve rehabilitasyon yatırımına 900 milyon Euro ayırmıştır. Enel, Brikel ve AES firmalarının üçü de yapılması plananan 5 inci Maritza-Iztok Enerji Santraline ilgi duyduklarını açıklamışlardır. Burada inşa edilen enerji santrallerinde kullanılmak üzere üç madenden linyit kömürü çıkarılması için 2008 yılında 91 milyon leva kaynak ayrılmıştır.

Diğer enerji kaynakları ithal kömür ve hidroelektrik enerjisidir. Doğal gaz, ısıtmada büyük oranda yararlanılmakla beraber elektrik enerjisinde kullanılmamaktadır.

***MADENCİLİK**

Bulgaristan'da kömür madenciliği sektörü küçük olmakla birlikte öneme sahiptir. Bulgaristan'ın enerji kalemleri içinde kömür en önemli kalemdir. Bulgaristan'da linyit, altbitümlü, bitümlü ve antrasit kömürü bulunmaktadır. Linyit kömürü (1200-2000 ccal) Meriç ırmağının doğu ve batı bölümlerinde ve Sofya civarında yoğun olarak bulunmaktadır. Altbitümlü kömür (3000-5000 ccal) Bobov Dol, Pernik, Burgaz ve Blagoevgrad şehirleri civarında, bitümlü kömür (5000 ccal) ise Bulgaristan'ın merkez bölgesi olan Gabrovo-Tvırditza-Sliven civarında mevcuttur. En eski ve en yüksek kalorili olan antrasit kömürü (6000 ccal) Svoqe şehri civarında çıkarılmaktadır. Bulgaristan'nda bitümlü ve antrasit kömürü ise çıkarılmaya uygun değildir.

Pleven düzlüğünde petrol kaynakları, bunun yanısıra Vratza, Loveç ve Varna bölgelerinde doğalgaz kaynakları bulunmaktadır. Ancak söz konusu petrol ve doğalgaz ülkenin ihtiyacını karşılamaktan uzaktır.

Bulgaristan'da demir, kurşun, çinko ve bakır cevherleri bulunmaktadır. Ancak demir kaynakları yetersiz olduğu için ithalatı da yapılmaktadır. Bulgaristan'da yoğun olarak kireç taşı ve granit de bulunmaktadır.

***KİMYASAL ÜRÜNLER**

Bu sektörün gelişimi, doğalgaz fiyatlarındaki artışa paralel olarak dalgalanmalar göstermiştir. Kimya sektöründe üretilen ürünlerin başında organik ve inorganik kimyasallar, suni gübreler, plastikler, soda külü, PVC, poliamid ve polyester lifler, boyalar ve vernikler, sentetik ürünler, parfümeri, kozmetik, ecza ve petrol ürünleri gelmektedir. 1999 yılında Güneydoğu Avrupa Bölgesinin en büyük petrol rafinerisi Neftochim'in Rus Lukoil tarafından alınmasının ardından tesiste modernizasyon projesi başlatılmıştır.

BULGARİSTAN'IN DIŞ TİCARETİ

Bulgaristan DTÖ kurallarıyla uyumlu liberal bir dış ticaret rejimi uygulamaktadır. Dış ticaret mevzuatı tamamiyle AB mevzuatı ile uyumlaştırılmış olmakla beraber kimi zaman uygulamada deneyim eksiklikleri ile halen karşılaşılmaktadır.

2008 yılında Bulgaristan'ın toplam ihracatı 21,8 toplam ithalatı ise 36,2 dış ticaret açığı ise 14,4 milyar Dolar olarak gerçekleşmiştir. 2004-2008 yılları arasında Bulgaristan toplam dış ticaret hacmi yıllık ortalama % 21,4 gibi yüksek bir oranda genişlemiştir. İthalatındaki artış, ihracatından büyük olduğu için de sürekli dış ticaret açığı vermiştir. Bulgaristan'ın toplam dış ticaret hacmi, GSYİH'ından büyüktür.

Tablo 3. Bulgaristan'ın 2004 - 2008 Döneminde Yıllık Ticareti (Milyon DOLAR)

Yıllar	İhracat	İhracatta % değişim	İthalat	İthalatta % değişim	Dış ticaret hacmi	Hacimde % değişim	Dış ticaret dengesi	Dengede % değişim
2004	11.418		16.615		28.033		-5.197	
2005	13.519	18,4	21.252	27,9	34.771	24,0	-7.733	43,8
2006	17.177	27,1	26.424	24,3	43.601	25,3	-9.247	19,6
2007	19.322	12,5	31.261	18,3	50.583	16,0	-11.939	29,1
2008	21.847	13,1	36.227	15,9	58.074	14,8	-14.380	20,4

Kaynak: Bulgaristan Merkez Bankası

Bulgaristan'ın ithalatı 2008 yılında %15,9 artarak 36,2 milyar \$'a ulaşmıştır. Ülkenin ithal ettiği madde grupları içerisinde ilk beş sırayı petrol ve doğalgaz (%16,97), makina ve teçhizat (%9,64), diğer hammaddeler (%6,95), araçlar (%6,63), demir ve çelik (%5,30), ve tekstil (%4,9) almaktadır. Geçtiğimiz yıllarda olduğu gibi 2008 yılında da en büyük ithalatçı ülke grupları, AB ülkeleri (%50,48) ile Rusya başta olmak üzere diğer Avrupa ülkeleri (%22) ve Türkiye dahil Balkan ülkeleri (%7,8) olmuştur. Bulgaristan'a ihracat yapan ilk beş ülke sırasıyla Rusya, Almanya, İtalya, **Türkiye** ve Çin'dir.

Tablo 4. 2008 Yılında Ünelere Göre Bulgaristan'ın İthalatı (Milyon Dolar)

Sıra	Ülke	Değer	(%) Pay
1	Rusya	6.336	17,49
2	Almanya	3.927	10,84
3	İtalya	2.832	7,82
4	Türkiye	2.011	5,55
5	Çin	1.904	5,26
6	Yunanistan	1.717	4,74
7	Romanya	1.692	4,67
8	Fransa	1.305	3,60
9	Ukrayna	1.199	3,31
10	Avusturya	869	2,40
	Toplam	36.227	

Kaynak: Bulgaristan Merkez Bankası

Tablo 5. 2006-2008 yıllarında Bulgaristan'ın İthalatında Önemli Ürünler (Milyon Dolar)

İthal Edilen Madde Grubu	2006	2007	2008	Değişim % (2006-2008)	Pay % (2008)
Ham petrol ve doğalgaz	4.564,8	4.770,7	6.146,9	34,66	16,97
Makine ve teçhizat	2.326	3.033,7	3.490,6	50,07	9,64
Diğer hammaddeler	1.13,7	2.144,6	2.516,1	46,82	6,95
Araçlar	1.37	2.087,8	2.400,8	23,94	6,63
Demir ve çelik	1.147	1.533,2	1.918,5	67,26	5,30
Tekstil malzemeleri	2.019,7	1.986,4	1.774,6	-12,14	4,90

Kaynak: Bulgaristan Merkez Bankası

2008 yılında Bulgaristan'ın ihracatı ise %13,1 artarak 21,8 milyar Dolar'a ulaşmıştır. Bulgaristan'ın en büyük ihrac kalemleri ise sırasıyla petrol ürünleri (%13,37), demir dışı metaller (%11,56), giysi ve ayakkabı (%9,18), diğer hammaddeler (%8,11), gıda sanayi hammaddeleri(%6,37) ve demir ve çeliktir(%6,21). 2008 yılında Bulgaristan'ın en çok ihracat yaptığı ülke %9,87 pay ile Yunanistan, diğer ilk dört ülke de sırasıyla Almanya, Türkiye ve İtalya'dır. Ülke grupları açısından bakıldığında ise AB ülkeleri (%60,1) ve Türkiye dahil Balkan ülkeleri (%17,3) başta gelmektedir. 2007 yılında %61,8 olan ihracatın ithalatı karşılama oranı 2008 yılında bir miktar gerileyerek % 60,3 oranında gerçekleşmiştir.

Tablo 6. 2008 Yılında Ünelere Göre Bulgaristan'ın İhracatı (Milyon Dolar)

Sıra	Ülke	Değer	(%) Pay
1	Yunanistan	2.157,3	9,87
2	Almanya	2.013,7	9,22
3	Türkiye	1.926,9	8,82
4	İtalya	1.859,1	8,51
5	Romanya	1.595,6	7,30
6	Belçika	1.270,1	5,81
7	Sırbistan	974,2	4,46
8	Fransa	889,4	4,07
9	Rusya	644,7	2,95
10	Makedonya	504,5	2,31
	Toplam	21 846,83	

Kaynak: Bulgaristan Merkez Bankası

**Tablo 7. 2006-2008 yıllarında Bulgaristan'ın İhracatında Önemli Ürünler
(Milyon Dolar)**

İhraç Edilen Madde Grubu	2006	2007	2008	Değişim % (2006-2008)	Pay % (2008)
Petrol ürünleri	2.272,5	2.462,4	2.920,3	28,50	13,37
Demir dışı metaller	2.436,4	2.347,3	2.524,5	3,62	11,56
Giysi ve ayakkabı	2.303,5	2.176,9	2.005,5	-12,94	9,18
Diğer hammaddeler	1.557,5	1.793,5	1.771,2	13,72	8,11
Gıda sanayi hammaddeleri	591,6	580,6	1.392,1	135,32	6,37
Demir ve çelik	1.266,2	1.448,6	1.357,1	7,17	6,21

Kaynak: Bulgaristan Merkez Bankası

Dış Ticaret Rejimi

Bulgaristan'ın Gümrük Kanunu, Avrupa Birliği Gümrük Koduna dayanmaktadır. İthalat, transit ticaret, gümrüklerde depolama, dahilde işleme, gümrük denetim işlemleri, geçici giriş, hariçte işleme, ihracat, geçici ihracat gibi işlemlerde AB'nin uyguladığı prosedür ve rejimler uygulanmaktadır.

Bulgaristan gümrük rejimi ilke olarak liberal bir nitelik arz etse de, istisnai olarak ulusal güvenliğin, kamu düzeninin ve ahlakın, insanların, hayvanların ve bitkilerin hayatının ve sağlığının, ulusal zenginliği oluşturan sanat eserleri, tarihi ve arkeolojik değerlerin, sınai ve fikri hakların korunmasına ilişkin birtakım gerekçelere dayanan yasak ve sınırlamalar getirmektedir. Söz konusu kısıtlama ve yasaklamalar AB mevzuatına ve Bulgaristan'ın taraf olduğu uluslararası anlaşmalara dayanmaktadır.

Bulgaristan'da izin rejimine tabii tutulacak mallar, kullanılmış veya yeni olarak değil güvenli veya güvensiz olarak ayrılmakta olup söz konusu malların bu yöndeki denetimi ülke içerisindeki çeşitli yetkili kuruluşlarca yapılmaktadır.

Bulgaristan BM Güvenlik Konseyi, AB ve AGİT kararları ile uyumlu bir şekilde silah ve silahlara ilişkin ekipmanın satış ve tedarikinde yasak veya gözetim uygulamakta ve ayrıca silah ve muhtemel ikili kullanımı olan mal ve teknolojilerin dış ticaretini kontrol etmektedir.

İthalat ve ihracat işlemlerinin beyanı Tek İdari Belge (Single Administrative Document-SAD) aracılığı ile yapılmaktadır.

İthalat İşlemleri

İthalat işlemleri sırasında gümrük beyannamesi beraberinde aşağıdaki belgelerin bulunması gerekmektedir:

- Gümrük işlemleri için fatura, bir proforma fatura ya da başka tür bir fatura;
- İstendiğinde, ürünlerin değerini belirtir deklarasyon;
- Tercihli tarife oranlarından yararlanılmasını sağlayan belgeler: menşe şahadetnamesi, dolaşım belgesi vb.

- İstendiğinde; nakliye belgeleri, sigorta poliçesi, şartname, çeki listesi;
- Ürünlerin ithalatının kanunla ya da başka bir kanuni düzenleme ile özel bir prosedür gerektirmesi halinde (ithalat sertifikası, izin vb.) yetkili kamu kuruluşu tarafından verilen belge;
- Bitkisel, hayvansal ürünler ya da farklı bir menşeden ürünün ithali halinde, sırası ile veterinerlik, bitki-sağlık sertifikası ya da ilgili sertifika;

Gümrük yetkilileri gerekli gördükleri takdirde ticari sözleşme, laboratuvar analizleri gibi ithalat işlemini ilgilendiren diğer belgeleri de talep edebilir.

İthalatta %20 oranında KDV uygulaması söz konusudur. Bazı ürünlerin ithalatında ilave tüketim vergisi uygulanmaktadır. AB üyeliğinin ardından Türkiye-AB Gümrük Birliği'nin bir tarafı haline gelen Bulgaristan ile Türkiye arasında Gümrük Birliği kapsamı sanayi ürünlerinin ticaretinde gümrük vergisi alınmamaktadır. Tarım ürünleri içinse AB'nin Türk tarım ürünlerine uyguladığı tercihli vergi oranları uygulanmaktadır.

Gümrük vergi oranları http://ec.europa.eu/taxation_customs/dds/en/tarhome.htm internet adresindeki AB'nin TARIC sayfasından öğrenilebilmektedir

Bulgaristan'a ihracat yapan firmalarımızın dikkat etmesi gereken kuralların başında ürünlerin zorunlu teknik gerekliliklere uygunluğu gelmektedir. AB üyeliğinin ardından Bulgaristan'da AB'nin ticarete teknik engellerin kaldırılmasına dair mevzuatı ve sistemi uygulanmaktadır. Bu kapsamda, Bulgaristan'da AB'nin ürün güvenliği, standardizasyon, akreditasyon, metroloji, uygunluk değerlendirmesi, test, muayene ve belgelendirme mevzuatına geçilmiştir. Bulgaristan'a ihraç edilen ürünlerin insan sağlığı ve güvenliğine ilişkin tüm kuralları karşılaması gerekmektedir. AB'nin bu alandaki yeni yaklaşım mevzuatı kapsam dahilindeki ürünlere "CE" işaretinin ilaştırilmesini zorunlu kılmaktadır. AB'nin bu alandaki mevzuatı Türkiye tarafından da uyumlaştırıldığından ihracatçılarımızın bu konuda ihtiyaç duydukları bilgiyi temin ederek uyum sağlamalarında herhangi bir zorluk beklenmemektedir.

İhracat İşlemleri

İhracat işlemleri sırasında gümrük beyannamesi beraberinde aşağıdaki belgelerin bulunması gerekmektedir:

- Fatura ya da proforma fatura veya ürünlerin değerini gösteren eşdeğer bir belge;
- İthalatçı ülke için hazırlanan belgeler (menşe şahadetnamesi gibi),
- Nakliye belgeleri;
- Gerektiğinde; yüklemenin muhteviyatını gösteren şartname ya da eşdeğer bir belge;
- Ürünlerin ihracatının kanunla ya da başka bir kanuni düzenleme ile özel bir prosedür gerektirmesi halinde (ihracat sertifikası, izin vb.) yetkili kamu kuruluşu tarafından verilen belge;
- Bitkisel, hayvansal ürünler ya da farklı bir menşeden ürünün ihracı halinde, sırası ile veterinerlik, bitki-sağlık sertifikası ya da ilgili sertifika;

Gümrük yetkilileri gerekli gördükleri takdirde ticari sözleşme, laboratuvar analizleri gibi ihracat işlemini ilgilendiren diğer belgeleri de talep edebilir.

Tarife Dışı Engeller

Bulgaristan uluslararası yükümlülüklerinden kaynaklanan nedenlerle ya da ekonomideki geçici düzensizlikleri aşmak ve yerli pazar ve üretimi korumak amacıyla sınırlı sayıdaki ürünlerin ithalatında kısıtlamalar yapmaktadır. Bazı ürünlerin ticaretinde Ticaret ve Uluslararası Ekonomik İşbirliği Bakanlığı'nın yanı sıra ilgili Bakanlığın da izni gerekmektedir.

Kayda Bağlı İthalat

Bazı ürünlerin ithalatı kayda bağlı yapılabilmektedir. Kayda bağlı ithal edilebilen ürün listesi çok sık değiştirilmektedir. 2001 yılında liste gazyağı ve fuel oil dahil olmak üzere yalnızca 5 üründen oluşmuştur. Bazı ürünlerin ithalatının kayıt altına alınmasının sebebi tekstil ve metaller gibi ya da belirli bir dönemde et, süt ürünleri, ayçiçek yağı ve diğer bitkisel yağlar gibi hassas ürünlerin hareketinin izlenebilmesini sağlamaktır. Bir gün süren kayıt işlemleri Ticaret ve Uluslararası Ekonomik İşbirliği Bakanlığı tarafından yapılmaktadır. Ancak başvuru sahiplerinin ilgili mahkemenin şirketlerinin kayıt altında olduğuna ve vergi kayıtlarına dair belgeleri almaları gerekmektedir. Bu belgeler haricinde sözleşme, proforma fatura, satış teklifi, vergi numarası, menşe şahadetnamesi, kalite belgesi de talep edilebilmektedir.

İthalat Lisansları

307 sayılı Kararname bazı ürünlerin ülkeye girişinde ithalat öncesi izin belgesi alınmasını gerektirmektedir. Başvuru sahiplerinin bu izni alabilmesi için ithalatı kayda bağlı ürünlere ait belgeleri ilgili Bakanlığa ibraz etmeleri gerekmektedir. Bulgaristan'ın 2001 tarihli, dış ticaret politikaları hususundaki Kararnamesi uyarınca, ulusal öneme sahip altın, gümüş, platin, uyku ilaçları, nükleer gereçler, patlayıcılar, silahlar, tehlikeli hayvan ve bitki türleri ve bazı ot öldürücüler, nihai tıbbi aletler, nükleer ekipman ve maddeler, patlayıcılar, vahşi hayvan ve bitkiler, spor ve avcılık amaçlı silahlar, tarım kimyasalları, dökme olarak alkollü içkiler, asbest ve ürünleri, kumar makineleri, tütün, doğal gaz, süt tozu, dondurucu aletler, basılı materyaller gibi ürünlerin ithalatı lisansa bağlıdır. Lisanslar Ticaret ve Uluslararası Ekonomik İşbirliği Bakanlığı tarafından iki gün içinde düzenlenmektedir.

Miktar Kısıtlamaları

Bazı malların ithalatı kotaya tabidir. Kotaların büyüklüğü her takvim yılında yeniden belirlenmektedir. Kota tahsisi Ekonomi Bakanlığı tarafından açık artırma ya da ihale yoluyla yapılmaktadır. Başvuru sahipleri %35'ten fazla kota tahsisine sahip olamamaktadır. Böcek zehirleri, küf öldürücüler, kağıt ve kağıt hamuru, buğday ve ayçiçek yağı, sığır eti, tavuk eti, domuz eti, süt ve süt ürünleri, bazı sebzeler ve sebze tohumları, arpa, mısır, pirinç, konserve et, şeker kamışından elde edilmiş işlenmemiş şeker, şekerlemeler ve bazı alkollü içkiler kotaya tabi ürünlerdir.

Türkiye ile Bulgaristan sanayi ürünlerinde ithalat ve ihracatta tüm miktar kısıtlamaları ve eş etkili önlemleri karşılıklı olarak kaldırmıştır. Aynı şekilde tarım ürünlerinde de ilk aşamada birbirlerinin sınırlı sayıdaki tarım ürünlerine miktar sınırlaması olmaksızın veya tarife kontenjanları çerçevesinde pazara giriş kolaylıkları sağlayacaklardır.

Serbest Bölgeler ve Mevzuatı

Ülkede her biri önemli ulaşım rotaları üzerinde kurulu 6 serbest bölge bulunmaktadır. İki tanesi Tuna üzerinde Vidin ve Ruse'dedir. Diğer iki serbest bölge, Trans-Avrupa otoyolu kesişim noktaları üzerinde bulunmaktadır. Bunlardan biri Bulgar-Sırp sınırı üzerindeki Dragoman, diğeri ülkenin Yunanistan ve Türkiye ile sınırları üzerindeki Svilengrad'dır. Ülkenin ikinci büyük şehri Filibe'de de bir serbest bölge bulunmaktadır. Ülkenin Karadeniz'deki en büyük limanı olan Burgaz'da da bir serbest bölge kurulmuştur.

Bölgelerdeki olanaklar, kolaylıklar ve hizmetler depolama, paketleme, markalama, dağıtım, re-eksport vb. genel ticari faaliyetler için elverişli ve uygundur. Serbest bölgeler yalnızca belirli koşullarda üretim faaliyetleri için uygundur (Örn: Dahilde işleme ve diğer gümrük rejimlerinin uygulanması sayesinde).

Serbest bölgelerde genellikle KDV ve gümrük vergisi uygulaması bulunmamaktadır. Bölgelerin işleyişi Gümrük Kanunu ve 2242 numaralı Serbest Bölgeler hakkında Kararname çerçevesinde yürütülmektedir. Gümrük Kanunu'na göre serbest bölgeler Bulgar gümrük sınırları dışındaki alanlar olup, sabit giriş ve çıkış noktaları bulunmaktadır. Serbest bölgelerin yasal statüsü Anonim Şirket'tir.

Piyasa Gözetimi ve Denetimi

Gümrük idaresi, piyasa gözetimi ve denetimine dair hükümleri yerine getirmektedir. Gümrük yetkilileri, piyasa gözetimi ve denetimi yapmaya yetkili kuruluşlar tarafından güvenlik gerekleri bakımından kontrole tabii olacak mallar hakkında önceden bilgilendirildiğinde, ilgili kanun maddelerini söz konusu mallar için uygulamaktadır. Bu çerçevede, Metroloji ve Teknik Denetim Devlet Ajansı, Ticaret ve Tüketicileri Koruma Komisyonu, Sağlık Bakanlığı'nın ihtisaslaşmış devlet sağlık kontrolü organları, Milli Bitki Koruma Servisi, Tarım ve Ormanlar Bakanı'na Bağlı Kontrol-Teknik Teftiş Organı gibi piyasa gözetimi ve denetimine yetkili organlar ile ilişkiler hakkında söz konusu organlar ile Gümrük Ajansı arasında protokoller imzalanmıştır.

YABANCI YATIRIM

Bulgaristan'a 2008'de yapılan Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımı (DYY) tutarı bir önceki yıla nazaran % 27 civarında düşerek 8.813 milyon Dolar olmuştur. 2008'de Avusturya, Hollanda,Almanya, İngiltere ve Yunanistan'ın önemli yatırımcı ülkeler olduğu gözlenmektedir.

TABLO 8. Ülkeler İtibariyle Bulgaristan'a Yapılan Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları (Milyon Dolar)

Sıra	Ülke	2008	Kümülatif Tutar
1	Avusturya	1788,5	7759,9
2	Hollanda	1300,3	5647,1
3	Yunanistan	561,1	4390,5
4	İngiltere	820,2	3920,2
5	Almanya	983,4	3125,2
6	Güney Kıbrıs Rum Kesimi	460,1	2506,3
7	Belçika ve Lüksemburg	433,4	2255,2
8	ABD	85,9	1742,7
9	Macaristan	282,9	1655,6
10	İtalya	138,7	1561,1
11	İrlanda	209,1	1451,2
12	Çek Cumhuriyeti	28,3	1336,3
13	Rusya	411,9	1325,1
14	İsviçre	124,9	1282,9
15	İspanya	145,7	1278,3
16	Fransa	188,7	877,6
17	İngiliz Virgin Adaları	44,1	611,9
18	Türkiye	10,2	509,1
	Toplam	8.813,1	48.210,1

Kaynak: Bulgar Merkez Bankası (BNB)

2008'de en büyük yatırım gayrimenkul sektörüne yönelmiştir. Ancak, bu sektörde 2008 yılında yapılan yabancı yatırım 2007'ye oranla 24 gerilemiştir. Finans sektöründeki düşüş % 30, inşaat sektöründe ise % 40 civarındadır. İmalat sektöründeki azalma % 10 gibi görece düşük kalmakla beraber, 2008'de bu sektörde yapılan yatırımlar 2005 seviyelerinin de altına gerilemiştir. Bulgaristan'da öncelikli sektörler yenilenebilir enerji kaynakları, bilgisayar üretimi, yüksek teknolojiler, sağlık ve eğitim olacaktır.

Yatırım Teşvikleri Destek Veren Kuruluşlar

5 milyon Euro ve üzerindeki yabancı yatırımlar Bulgaristan Yatırımlar Ajansı'ndan, bu miktarın altındaki yatırımlar Bulgaristan KOBİ Geliştirme Ajansı'ndan belirli şekillerde destek görmektedir. Tarım üreticileri ayrıca Tarım ve Gıda Bakanlığı'na bağlı Devlet Tarım Fonu'ndan destek almaktadır.

Bulgaristan KOBİ Geliştirme Ajansı 150 kişiye kadar işçi çalıştıran ve ödenmiş sermayesi azami 8 milyon leva, ticaret hacmi azami 1 milyon leva olan şirketleri desteklemektedir. Ajansın temel fonksiyonları; bilgi (mevzuat, ekonomik göstergeler, ticari talepler, istatistik vb.) ve danışmanlık (vergi, proje geliştirme, özelleştirme, ihaleler vb.) hizmetleri sunmak, yenileme ve teknoloji geliştirme konusundaki projelere destek vermek, Bulgaristan'da kurulu yerli yabancı firmaların yurtdışı fuarlara katılımlarını desteklemek ve fuarlar organize etmek olarak özetlenebilir. Ayrıca uluslararası işbirliği programlarına katılmakta olan Ajans 2006 yılından beri, AB fonu PHARE'in Bulgaristan'daki uygulayıcısı konumundadır. AB desteklerinden yararlanacak altyapı projelerine Türk firmaları da katılabilmektedir.

Teşvikler

- İşsizlik oranı, Bulgaristan ortalama işsizlik oranlarının % 35 üzerinde olan bölgelerde yapılan yatırımlarda, sermayeye dönüştürülmesi ya da sosyal sigorta ödemelerine yatırılması koşuluyla 5 yıl kurumlar vergisi muafiyeti bulunmaktadır.
- Araştırma merkezleri veya üniversitelerle ortaklaşa yapılan AR-GE harcamaları vergi tabanından düşürülmektedir.
- Amortisman oranları, bilgisayar, yazılım ve yeni üretim ekipmanı için 2 yıl içinde sıfırlanmaktadır.
- 5 milyon €'nun üzerindeki yatırım projelerinde ithal edilecek makina/ekipman için KDV'den muafiyet sağlanmaktadır.
- İş Kurumu aracılığıyla istihdam edilen gençler veya engelliler için bir yıla kadar asgari ücret ve emeklilik ve sağlık sigorta ödentilerinin iadesi sağlanmaktadır.
- Tarım, sanayi, bilişim ve altyapı sektörlerindeki işletmelere yıllık yatırımları 10 milyon levayı aştığı, yatırım çerçevesinde edinilen varlıkları yeni veya daha önce kullanılmamış olması vb. şartların yerine getirilmesi durumlarında beş yıl boyunca kurumlar vergisinden muafiyet uygulanabilmektedir.
- Sermaye transferi serbest yapılmaktadır.

ÖZELLEŞTİRME

Bulgaristan'da Mart 2002'de yürürlüğe giren yasa ile özelleştirme sürecinden Özelleştirme Ajansı; özelleştirme sonrasındaki gelişmelerden ise Ekonomi Bakanlığı'nda faaliyet gösteren bir bölüm sorumlu kılınmıştır.

1 Ocak 2008 itibariyle özelleştirmeye konu varlıkların %94'lik kısmının özelleştirildiği ve bu miktarın kamuya ait tüm varlıkların %60'ına tekabül ettiği ifade edilmektedir. 1993 yılı ile 2008 tarihi arasında ülkede toplam 5.244 kamu işletmesinin özelleştirilmesi tamamlanmış ve bu işletmelerin satışından 11 milyar Dolar gelir sağlanmıştır.

Makine sektöründe Balkanlar Holding bünyesinde, Balkanlar-Erma, Balkankar-ZFI, Balkanlar-ZPDEA G.Kostov ve Balkanlar-Ruen'in özelleştirilmesi planlanmaktadır.

Enerji sektöründe, "District Heating Plant Russe" EAD özelleştirilmesi başlamış, "District Heating Plant Shumen" üzerinde çalışmalara devam edilmektedir. Ayrıca 8 Hidroelektrik santralının satış hazırlıkları yapılmaktadır.

Endüstri alanında 1,640, ticaret alanında 1,172, tarımda 620, inşaat sektöründe 535, turizmde ise 523 özelleştirmeyi gerçekleştirerek büyük başarı elde edilmiştir.

TÜRKİYE-BULGARİSTAN TİCARİ VE EKONOMİK İLİŞKİLERİ

Ortak bir tarihsel ve kültürel geçmişi ve sınırı paylaştığımız komşumuz Bulgaristan Türkiye açısından önemli bir ülkedir. Türk firmalarının Bulgaristan'daki yatırımları gün geçtikçe artmaktadır. Türkiye aynı zamanda Bulgaristan'ın önemli bir ticaret ortağı durumundadır. AB üyeliğinin ardından Bulgaristan Türkiye'nin Avrupa'ya açılan kapısı olma pozisyonunu daha da güçlendirmiştir. Türkiye'nin Avrupa ülkeleriyle yaptığı ticaretin karayolu ile taşınan kısmının büyük bir bölümü Bulgaristan güzergahını kullanmaktadır. Ayrıca Bulgaristan, Balkanların coğrafi olarak merkezi konumundadır. İstanbul, Kocaeli ve Bursa gibi Türkiye'nin üretim merkezlerine de çok yakındır.

2007 yılından itibaren Bulgaristan'ın AB üyeliği ve Türkiye ile AB arasındaki gümrük birliğine dahil olması, bu nedenle ikili ticarete gümrük vergilerinin sıfırlanması, Bulgaristan'da kurumlar ve gelir vergisi oranlarının yüzde ona düşmesi gibi gelişmeler nedeniyle Bulgaristan'ı Türk yatırımcıları gözünde cazip kılan özellikler daha da artmıştır.

Nitekim, Bulgar resmi rakamlarına göre Bulgaristan'da faaliyet gösteren yabancı firmalar arasında Türk firmaları ilk sırada yer almaktadır. Bulgaristan Ticaret ve Sanayi Odası'na kayıtlı Türk sermayeli Bulgar firması sayısı 1250, Türk şirketlerinin Bulgaristan'da temsilcilik sayısı ise 118'dir. Bulgar Yatırım Ajansı verilerine göre Bulgaristan'da Türk sermayeli şirket yatırımları sayısı 176, şahıs yatırımı sayısı ise 11525'tir.

İki ülke arasındaki ticari ve ekonomik ilişkiler sürekli gelişim içinde olmuştur. Örneğin, 2002-2007 yılları arasında Türkiye-Bulgaristan toplam ticaret hacmi yıllık ortalama % 26 gibi yüksek bir oranda artmış, 888,7 milyon Dolar'dan 3.991 milyon Dolar'a ulaşmıştır. Aynı dönemde Türkiye'nin Bulgaristan'a ihracatı yüzde 274 artarak 380 milyon Dolar'dan 2.151 milyon Dolar'a yükselmiştir. Türkiye'nin Bulgaristan'ın toplam dış ticaretindeki payı da sürekli artmıştır. Diğer taraftan, 2006-2008 yılları arasında Türkiye Bulgaristan'ın en büyük ihracat pazarı olma ünvanını korumuştur. Bu dönem içinde Bulgaristan toplam ihracatının yüzde 10'dan fazlasını Türkiye'ye yapmıştır. Ayrıca bu dönem boyunca iki ülkenin karşılıklı ticareti sürekli dengede olmuştur.

Ancak, uluslararası mali krizin etkisiyle 2008 yılında iki ülke arasındaki toplam ticaret hacmi bir önceki yıla göre % 10 azalmıştır. Bulgaristan Merkez Bankası'nın 2008 verilerine göre Türkiye ile Bulgaristan arasındaki toplam ticaret hacmi 2,753 milyon Euro olarak gerçekleşmiştir. Bu dönemde Türkiye'nin Bulgaristan'a ihracatı 1,402 milyon Euro, Bulgaristan'dan ithalatı ise 1,351 milyon Euro olmuştur.

Türk Firmalarının Yatırımları

Bulgaristan Merkez Bankası verilerine göre 2008 yılında Bulgaristan'daki kümülatif Türk yatırımları 356 milyon Euro değerindedir. 2008 yılında yapılan yatırım tutarı ise 7 milyon Euro'dur. Bu veriler çerçevesinde Türkiye, Bulgaristan'ın yabancı yatırımcılar sıralamasında 18 inci konumdadır. Ancak anılan hesaplama üçüncü ülkeler üzerinden gelen Türk sermayesi dahil edilmemiştir. Bulgaristan'daki Türk yatırımlarının açıklanan resmi rakamın üzerinde ve 600-700 milyon Euro civarında olduğu tahmin edilmektedir. Örneğin Bulgaristan'ın en büyük üretici firmalarından biri olan Şişecam sermayesinin üçüncü bir ülke üzerinden transferi nedeniyle Türk yatırımı sayılmamaktadır.

Bulgaristan'daki Türk yatırımlarının yelpazesi oldukça geniştir. Turizm, bankacılık, tekstil ve hazır giyim, ev aletleri, oto yedek parça, ulaştırma, alüminyum, pvc, gıda, su şişeleme, odun işleme yatırım yapılan sektörlerin başta gelenleridir.

Bulgaristan'da turizm sektöründe henüz yeterli tecrübe ve altyapı bulunmadığından Türkiye'nin turizm sektöründeki tecrübesinin Bulgaristan'ın turizm potansiyeliyle birleştirilmesi ülkemize kazanç sağlayacaktır.

Bulgaristan'ın kuzeyi, özellikle soydaşların yoğun olduğu "Deli Orman" Bölgesi ve Türk sınırından kuzeye giden ve Yambol, Tırgovişte, Ruscuk'u içeren koridor yatırım teşviklerinin de bulunması sebebiyle Türk yatırımları için önerilmektedir. Ayrıca Varna ve Silistra hem büyük şehir olmaları hem de söz konusu teşvik bölgelerine dahil olmaları nedeniyle yatırım ve ticaret yapacaklara önerilmektedir. Şumnu, Stara Zagora, Harmanlı da Türk yatırımcılarımızın ilgisini çeken ve potansiyel vaad eden bölgeler olarak öne çıkmaktadır. Yukarıda sayılan bölgelere yönelmesinin iki ülke arasındaki ticaret hacminin artırılmasında etkili ve yerinde olacağı öngörülmektedir.

2004 yılından bu yana Şişecam, Tırgovişte'deki iki fabrika projesine 380 milyon Dolar yatırım yapmıştır. Halihazırda Tırgovişte'de 1500 kişinin çalıştığı iki fabrikada düzcam ve züccaciye üretilmektedir. Üretim neredeyse tamamı ihraç edilmektedir. 2007 yılında 175 milyon Dolar ciro gerçekleştirmiştir. 2010 yılına kadar Tırgovişte'de inşa edilmesi planlanan Şişecam'ın yaklaşık 415 milyon Dolar tutarındaki yeni fabrika yatırımları ise uluslararası mali kriz gerekçesiyle ertelenmiştir.

Diğer bir önemli Türk yatırımı da Şumen kentinde bulunan ve alüminyum mamülleri üreten "Alcomet" fabrikasıdır. 1999 yılında Bulgaristan Özelleştirme İdaresi'nden satın alınan şirkette 825 personel çalışmaktadır. İşletmenin 2008 yılı cirosunun 150 Milyon Euro, ihracatının ise 110 Milyon Euro olarak gerçekleştiği hesaplanmaktadır.

Bulgaristan'da Türk sermayeli D-Commerce Bank ile Ziraat Bankası'nın Sofya şubesi faaliyet göstermektedir. Ziraat Bankası kısa vadede başta Plovdiv ve Kırcaali şehirlerinde olmak üzere 4 şube daha açacaktır. Şu anda 16 olan şube sayısını D-Commerce Bank 2009 yılı sonunda 30'a çıkarmayı planlamaktadır.

Mart 2008'de Türk sermayeli Dedeman firması Sofya ve Plovdiv'de 4 yıldızlı Princess otellerinin işletmesini üstlenerek Bulgaristan pazarına girmiştir. Dedeman her iki otelde de yenileme çalışmaları yaparak onları 5 yıldızlı hale getirmeyi amaçlamaktadır. Şirket yetkililerinin ifadesine göre Dedeman ayrıca biri kış turizmi merkezi Bansko'da diğeri

de SPA turizminin yaygın olduğu Velingrad'da iki otelin daha işletmesini üstlenmeyi planlamaktadır.

Diğer başlıca Türk yatırımları ise şu şekilde sıralanabilir: temizlik ve hijyen ürünleri sektöründe yer alan Varna merkezli Hayat-Kimya, otomotiv yedek parça imalatı yapan Plovdiv merkezli Tekno-Aktaş, Kazanlık'taki Arcomat, elektrikli devre üretimi yapan MikroAk, şişelenmiş su üreten Kom, ağaç ürünleri imalatı yapan Kastamonu Entegre'nin Gabrovnitsa firması, Şahinlerin Kırcaali'deki, Santinelli'nin Plovdiv'deki tekstil fabrikaları, otobüs işletmesi Etap Adres, ilaç sektöründe Nobel-Pharma. Bulgaristan pazarında faaliyet gösteren diğer Türk markalarından bazılarını ise Taç, Eczacıbaşı, Vitra, Eti, Ülker, Sarar, İstikbal, Doğtaş, Yağmur, Isuzu, BMC, Temsa, Polisan, Betek ve Beko olarak sıralamak mümkündür.

Bulgaristan'da mevcut önemli bir Türk yatırımı ise 2008 yılında el değiştirmiştir. 17 akaryakıt istasyonuna sahip Opet Aygaz Bulgaria, Yunan Helenik Petroleum'un Eko Bulgaria şirketine satılmıştır.

Bulgaristan'da Türk Sermayesi Katılımlı En Büyük 50 Şirket Ek-4'te sunulmaktadır.

Bulgaristan'daki Türk Bankaları

Ziraat Bankası'nın Sofya Şubesi, 11 Temmuz 1998 tarihinde hizmete açılmıştır. Demirbank'ın Bulgaristan'daki "Demirbank Bulgaria" ünvanlı bankası ise 22 Mart 1999 tarihinde hizmete açılmıştır. Fona devredilen Demirbank Türkiye için HSBC tarafından verilen teklifin kabul edilmesinin ardından BDDK, 11 Nisan 2002 tarihinde Demirbank Bulgaria'nın %70 hisselerinin de sahibi olan Demir-Halkbank (Hollanda) için Doğan-Cıngıllıoğlu konsorsiyumu tarafından verilen teklifi kabul etmiştir. Demir-Halkbank'ın lisans devir işlemleri tamamlanmış ve Demirbank Bulgaria, Demir Kazkhistan Bank ve Demir-Kırgız International Bankaları iş birliği içinde çalışmalarına başlamıştır. Demirbank Bulgaria halen Türk ve Bulgar Eurobond piyasalarında aktiftir ve Bulgaristan hazine bonosu piyasasında "Primary Dealer" lisansı ile işlemler gerçekleştirmektedir. Bulgaristan Menkul Kıymetler Borsasına üyeliği çerçevesinde danışmanlık ve araştırma hizmetlerinin yanı sıra bireysel bankacılık alanında da pazar payını artırmaktadır. Halen Sofya merkezde, Varna, Burgaz, Filibe ve Sofya Ramstore'da şubesi bulunan banka, şube ağını genişletmeyi hedeflemektedir.

Bulgaristan'da belli başlı bankalar aşağıda sıralanmaktadır:

- Bulbank
- DSK Bank
- United Bulgarian Bank
- HVB Bank Biochim
- First Investment Bank
- Raiffeisenbank Bulgaria
- Bulgarian Post Bank
- SG Expressbank
- Economic and Investment Bank
- Piraeus Bank Evrobank

Müteahhitlik Hizmetleri

Bulgaristan'da şu anda büyük bir altyapı eksikliği bulunmaktadır. AB üyeliği'nin ardından AB fonlarının da yardımıyla büyük enerji, ulaşım, kanalizasyon, su arıtma vb altyapı projeleri hayata geçirilmeye başlanmıştır. Türk müteahhitlik firmalarının bu doğrultuda Bulgaristan'da üstlendiği işler Ek-5'te verilmektedir.

Türkiye-Bulgaristan Dış Ticareti

Son on yılda Bulgaristan'a ihracatımız önemli bir artış eğilimindedir. Bu eğilim, 2008 yılında da devam etmiş ve 2007 yılında 2.060 milyon \$ olan ihracatımız %4'lük bir artışla 2.151 milyon \$'a çıkmıştır. Aynı dönemde Bulgaristan'dan ithalatımız %5,7'lik bir azalışla 1.951 milyon \$'dan 1.840 milyon \$'a gerilemiştir. 2007 ve 2008 yıllarında dış ticaret dengemiz gözlemlendiğinde Bulgaristan'a ihracatımız ithalatımızın üzerinde gerçekleşmiştir.

Tablo 9. Yıllar İtibariyle Türkiye-Bulgaristan Dış Ticareti (\$)

YIL	İTHALAT		İHRACAT		Denge	Hacim
	Değer	(%) Değişim	Değer	(%) Değişim		
1996	362.771.203		156.906.143		-205.865.060	519.677.346
1997	408.852.229	12,7	175.887.259	12,1	-232.964.970	584.739.488
1998	367.420.214	-10,1	213.316.149	21,3	-154.104.065	580.736.363
1999	295.572.911	-19,6	233.595.045	9,5	-61.977.866	529.167.956
2000	465.408.286	57,5	252.933.912	8,3	-212.474.374	718.342.198
2001	393.516.184	-15,4	299.414.827	18,4	-94.101.357	692.931.011
2002	508.448.711	29,2	380.332.334	27,0	-128.116.377	888.781.045
2003	689.462.333	35,6	621.684.637	63,5	-67.777.696	1.311.146.970
2004	959.470.843	39,2	894.325.986	43,9	-65.144.857	1.853.796.829
2005	1.190.079.075	24,0	1.179.313.092	31,9	-10.765.983	2.369.392.167
2006	1.661.697.257	39,6	1.567.987.429	33,0	-93.709.828	3.229.684.686
2007	1.951.656.373	17,4	2.060.170.568	31,4	108.514.195	4.011.826.941
2008	1.840.007.677	-5,7	2.151.534.436	4,4	311.526.759	3.991.542.113

Kaynak: TÜİK verileri

Mal grupları bazında Bulgaristan'a ihracatımız incelendiğinde, ilk sırada demir ve çelik, ikinci sırada motorlu kara taşıtları, traktör ve bisiklet vb, üçüncü sırada ise makine ve aksamlarının yer aldığı görülmektedir.

2007 yılında 155,8 milyon \$ ile üçüncü sırada yer alan **makine ve aksamları** ihracatımız (84. fasıl) 2008 yılında %10,7'lik artış üçüncü sıradaki yerini korumuş ve 172,5 milyon \$'a ulaşmıştır.

Tablo 10. - Bulgaristan'a İhracatımızda Başlıca Maddeler (\$)

GTIP	GTIP TANIMI	2007	2008	% Değişim
		DOLAR (\$)	DOLAR (\$)	
72	DEMİR VE ÇELİK	258.036.522	204.355.856	-20,8
87	MOTORLU KARA TAŞITLARI, TRAKTÖR, BİSİKLET, MOTOSİKLET VE DİĞER	170.425.437	191.640.665	12,4
84	NÜKLEER REAKTÖRLER, KAZAN, MAKİNA VE CİHAZLAR, ALETLER, PARÇALARI	155.866.041	172.559.472	10,7
39	PLASTİK VE PLASTİKTEN MAMUL EŞYA	107.546.888	143.082.495	33,0
85	ELEKTRİKLİ MAKİNA VE CİHAZLAR, AKSAM VE PARÇALARI	144.035.488	119.162.215	-17,3
73	DEMİR VEYA ÇELİKTEN EŞYA	107.621.632	111.723.589	3,8
76	ALUMİNYUM VE ALUMİNYUM EŞYA	89.446.747	94.991.065	6,2
60	ÖRME EŞYA	75.079.644	92.622.771	23,4
27	MİNERAL YAKITLAR, MİNERAL YAĞLAR VE MÜSTAHSALLARI, MUMLAR	97.231.744	65.925.963	-32,2
48	KAĞIT VE KARTON; KAĞIT HAMURUNDAN KAĞIT VE KARTONDAN EŞYA	60.637.609	64.507.477	6,4
07	YENİLEN SEBZELER VE BAZI KÖK VE YUMRULAR	28.092.129	54.901.523	95,4
55	SENTETİK VE SUNİ DEVAMSIZ LİFLER	46.685.817	52.721.070	12,9
74	BAKIR VE BAKIRDAN EŞYA	58.777.438	52.030.395	-11,5
08	YENİLEN MEYVALAR, KABUKLU YEMİŞLER, TURUNÇGİL VE KAVUN KABUĞU	16.121.765	51.167.926	217,4
52	PAMUK	47.527.524	48.112.757	1,2
26	METAL CEVHERLERİ, CÜRUF VE KÜL	84.141.160	47.963.363	-43,0
94	MOBİLYALAR, AYDINLATMA, REKLAM LAMBALARI, PREFABRİK YAPILAR	29.936.616	38.009.702	27,0
61	ÖRME GİYİM EŞYASI VE AKSESUARLARI	44.383.236	37.294.663	-16,0
54	DOKUMAYA ELVERİŞLİ SUNİ VE SENTETİK LİFLER	34.851.569	31.574.838	-9,4
83	ADİ METALLERDEN ÇEŞİTLİ EŞYA	23.715.073	27.934.004	17,8
	DİĞER	380.010.489	449.252.627	18,2
	TOPLAM	2.060.170.568	2.151.534.436	4,4

Kaynak: TÜİK verileri

2008 yılına kadar Bulgaristan'a yapılan ihracatımız sürekli olarak yüksek artış oranları göstermiş fakat 2008 yılında yaşanan krizin etkileri ile ihracatımız 2008 yılında sadece %4,4 artış göstermiştir. Bulgaristan'dan yapılan ithalatımızın artış oranından daha fazla olmuş, ancak bu eğilim 2008 yılında yerinde %5,7 azalış ile tersine dönmüştür. Bunun sonucu olarak, son on yıl boyunca Bulgaristan lehine olan dış ticaret dengesi 2007 2008 yılları itibari ile ülkemiz lehine gerçekleşmeye başlamıştır. Bununla birlikte, Bulgaristan ile olan dış ticaretimiz diğer ülkelerle olan dış ticaretimize göre oldukça dengeli seyretmektedir.

2008 yılında Bulgaristan'dan yapılan ithalatımızda en büyük payı sırasıyla; mineral yakıtlar, mineral yağlar ve müstahsalları, mumlar (295,1 milyon \$), bakır ve bakırdan eşya (268,4 milyon \$), demir ve çelik (258 milyon \$) almıştır.

Tablo 11. Bulgaristan'dan İthalatımızda Başlıca Maddeler (\$)

GTİP	GTİP TANIMI	2007	2008	% Değişim
		DOLAR (\$)	DOLAR (\$)	
27	MİNERAL YAKITLAR, MİNERAL YAĞLAR VE MÜSTAHSALLARI, MUMLAR	179.017.969	295.121.761	64,9
74	BAKIR VE BAKIRDAN EŞYA	272.075.075	268.418.305	-1,3
72	DEMİR VE ÇELİK	441.063.283	258.213.921	-41,5
12	YAĞLI TOHUM VE MEYVALAR, SANAYİ BİTKİLERİ, SAMAN, HAYVAN YEMİ	109.400.683	203.922.924	86,4
28	İNORGANİK KİMYASAL MÜSTAHSALLAR, ORGANİK, İNORGANİK BİLEŞİKLER	85.059.532	101.771.769	19,6
79	ÇİNKO VE ÇİNKODAN EŞYA	161.983.179	101.347.736	-37,4
29	ORGANİK KİMYASAL MÜSTAHSALLAR	87.926.347	99.865.941	13,6
10	HUBUBAT	25.082.694	57.329.104	128,6
39	PLASTİK VE PLASTİKTEN MAMUL EŞYA	66.605.164	54.509.112	-18,2
78	KURŞUN VE KURŞUNDAN EŞYA	90.181.559	47.091.029	-47,8
85	ELEKTRİKLİ MAKİNA VE CİHAZLAR, AKSAM VE PARÇALARI	33.054.777	28.289.359	-14,4
70	CAM VE CAM EŞYA	67.202.461	27.538.415	-59,0
84	NÜKLEER REAKTÖRLER, KAZAN; MAKİNA VE CİHAZLAR, ALETLER, PARÇALARI	33.015.491	27.146.956	-17,8
44	AĞAÇ VE AĞAÇTAN MAMUL EŞYA; ODUN KÖMÜRÜ	46.385.667	26.273.522	-43,4

35	ALBÜMİNOİD MADDELER, TUTKALLAR, ENZİMLER VB	14.908.968	21.626.003	45,1
48	KAĞIT VE KARTON;KAĞIT HAMURUNDAN KAĞIT VE KARTONDAN EŞYA	18.615.913	21.365.380	14,8
71	İNCİLER,KIYMETLİ TAŞ VE METAL MAMULLERİ,MADENİ PARALAR	16.690.861	19.706.783	18,1
25	TUZ,KÜKÜRT,TOPRAK VE TAŞLAR,ALÇILAR VE ÇİMENTO	31.367.855	16.503.339	-47,4
47	ODUN HAMURU;LİFLİ SELÜLOZİK MADDELERİN HAMURLARI,HURDALAR	10.847.558	14.251.884	31,4
31	GÜBRELER	10.135.328	13.811.056	36,3
	DİĞER	151.036.009	135.903.378	-10,0
	TOPLAM	1.951.656.373	1.840.007.677	-5,7

Kaynak:TÜİK verileri

Türkiye-Bulgaristan Arasında İmzalanan Antlaşmalar

- Ticaret ve Ekonomik, Sınai ve Teknik İşbirliği Anlaşması (1994)
- Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunması Anlaşması (1994)
- Çifte Vergilendirmenin Önlenmesi Anlaşması (1994)
- Turizm İşbirliği Anlaşması (1997)
- Serbest Ticaret Anlaşması (1998) (Sona ermiştir)
- Enerji ve Altyapı Alanlarında İşbirliği Anlaşması ve Protokolü (1998)
- Uzun Vadeli Sözleşme (1999)
- İkili Hava Ulaştırma Anlaşması (2004)
- Deniz Ticareti Taşımacılık Anlaşması (2004)
- Bulgaristan, Türkiye ile AB arasında bir gümrük birliği oluşturan 1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı (OKK) ile Tarım ürünlerine ilişkin Rejim hakkındaki 1/98 sayılı OKK'nın ve Türkiye-AB Kömür-Çelik Serbest Ticaret Anlaşması'nın ve diğer tüm Türkiye-AB hukuki düzenlemelerinin bir parçası haline gelmiştir.

Türkiye-Bulgaristan Karma Ekonomik Komisyonu (KEK) XVII. Dönem Toplantısı 24-25 Ocak 2007 tarihlerinde Sofya'da gerçekleştirilmiştir.

BULGARİSTAN İLE EKONOMİK İLİŞKİLERİMİZİN GELİŞTİRİLMESİNE YÖNELİK ÖNERİLER-KARŞILAN SORUNLAR

Türkiye ve Bulgaristan arasındaki coğrafi yakınlığa rağmen dış ticaret rakamları iki ülkeyi de olumsuz yönde etkileyen bazı sebepler nedeniyle istenilen düzeye ulaşamamıştır. Türkiye'nin Bulgaristan'a ihracatı yakınlık, benzer tüketim alışkanlıklarına ve bazı ortak kültürel özelliklere sahip olma gibi avantajlara rağmen sınırlı düzeydedir. Ülkede üretilen mallar tüketici ihtiyaçlarını karşılayacak yeterlilikte değildir. Bu nedenle, Bulgar pazarı ithalata bağımlı bir yapıya sahiptir. Türkiye'nin ülkeye ihracatında son yıllardaki artışa rağmen, ihracat rakamları potansiyelin çok gerisindedir. Diğer taraftan Bulgaristan'ın Türkiye'ye ihracatında ise en önemli payı ham madde ve ara malları almaktadır. Bulgar ihracatçıları gelişmiş bir pazar olan Türkiye'ye tüketim malları ihracatında zorlanmaktadır.

Geçmişte ülkedeki Türk ürünlerinin kalitelerine yönelik olumsuz düşünceler ve bavul ticaretinin yarattığı olumsuz imaj Türk mallarının satışını olumsuz yönde etkilemiştir. Ancak son yıllarda ülkeye ihracatı giderek artan kaliteli ve markalı Türk ürünlerinin pazarda tanınmaya başlaması ile birlikte bu olumsuz imaj yavaş da olsa ortadan kalkmıştır. Bulgar pazarında başarı için kaliteyi vurgulayan tanıtım faaliyetleri yürütülmesi büyük önem taşımaktadır.

Son yıllarda Bulgar pazarına çok sayıda Batılı firmanın girmesi ile pazardaki rekabet giderek artmıştır. Bulgaristan pazarına sürekli ihracat gerçekleştirmeyi hedefleyen Türk firmalarının, ürünlerin doğru bir şekilde pazarlanmasına önem vermesi gerekmektedir. Satış sonrası hizmetler konusu da dikkat edilmesi gereken diğer bir husustur.

Ülkeye düzenlenen heyet programlarına katılım ülkedeki firmalar ve kamu kurumları ile iletişim kurmada en etkili yöntem olmaktadır. Diğer taraftan başta ihtisas fuarları olmak üzere fuarlara katılım da tanıtım açısından önem taşımaktadır.

Bulgaristan üçüncü ülkelere açılım bakımından da önemli imkânlar sunan bir pazardır. Türk-Bulgar firmalarının iş birliği yaparak üçüncü ülkelere açılımı mümkündür. Türk firmalarının ülkede doğru bir ticari ortak bulması için Bulgar Sanayi ve Ticaret Odası-BCCI ve Bulgar Sanayi Birliği-BIA bünyesinde kayıtlı firmalarla irtibata geçmesi yararlı olacaktır. Bulgar kanunları uyarınca, bu kuruluşlara üye olma zorunluluğu bulunmamakla birlikte, düzgün faaliyet gösteren, ciddi firmalar bu kuruluşlardan birine üye olmayı tercih etmektedir.

Bulgaristan'da faaliyet gösteren Türk firmalarının, güç birliği yaparak Bulgar pazarında seslerini duyurabilmeleri son zamanlarda bir ihtiyaç haline gelmiştir. T.C. Sofya Büyükelçiliği'nin girişimi ile Türkiye ile Bulgaristan arasındaki ekonomik ilişkilerin gelişmesine katkıda bulunmak ve Bulgaristan'da faaliyet gösteren Türk işadamlarını tek çatı altında toplamak amacıyla "Türk Sanayi ve Ticaret Odası - Bulgaristan" adı altında bir birlik kurulması yönünde çalışmalara başlanmıştır. Kurulacak Türk Sanayi ve Ticaret Odası'nın amacı, ülkedeki Türk işadamlarının sorunlarının çözümüne yardımcı olmak ve oluşturacağı bilgi arşiviyle tüm işadamlarına danışmanlık görevi yapmaktır.

Türk Firmalarınca Bulgaristan'a İhracatta Karşılaşılan Sorunlar

1. Vize ve Çalışma İzni Alınmasında Yaşanan Sorunlar:

Firmalarımız genel olarak Türkiye'deki Bulgaristan Makamlarından vize almakta sıkıntılar yaşadıklarını ifade etmektedirler. Büyükelçilik ve Konsolosluk tarafından gelişigüzel vize verildiği (talep 3 aylık ise bir aylık vize verildiği ya da hiç verilmediği), defalarca Bulgaristan'a iş seyahati yapan firma yetkililerine, hatta şirket sahibi olanlara dahi vize verilmediği, Büyükelçilik ve Konsolosluk çalışanlarının davranışlarının ise çoğu zaman kırıcı ve saygısız olabildiği belirtilmektedir. Türk işadamlarının bu ülkeye yaptığı kısa süreli iş ziyaretleri için vize bedelinin diğer bölge ülkelerine kıyasla yüksek olması ve başvuru talebi olumlu sonuçlanırsa bile başvuru tarihi ile vize işleminin neticelenmesi arasındaki sürenin uzunluğu da bu sorunlar arasında sayılabilir.

Diğer taraftan, firmalarımızca Ağustos 2006'da yeni bir uygulama ile supervizyon için firma davetinin Bulgaristan Ticaret Bakanlığı resmi davetine bağlandığı ve bu daveti alabilmek için öncelikle İl Ticaret Odasına firma kaydının yapılmasının gerektiği belirtilmiştir. İl Ticaret Odası'na ise firma sahibinin oturma izni alamaması durumunda kayıt yaptıramadığı, oturma izni almak için de 1 yılda 6 ay Bulgaristan'da ikamet etmenin gerektiği ifade edilmiştir. Ayrıca, ülkede çalışma izni çıkarılması için talep edilen prosedür firmalarımız açısından oldukça maliyetli olmaktadır. Diğer taraftan her bir yabancı işçi karşılığında 10 Bulgar vatandaşına iş verme mecburiyeti Türk yatırımcı firmalarını özellikle de küçük ölçekli firmaları maliyet açısından oldukça zorlamaktadır.

Kısacası, zamanı oldukça değerli olan ve yoğun programı olan iş adamlarımız için gerek vize, gerekse çalışma izni alınmasında yaşanan bu problemler ciddi engel teşkil etmektedir. Türkiye'nin Bulgaristan'a vize uygulamadığı da dikkate alındığında bu durum ihracatçılarımız açısından daha da can sıkıcı olmaktadır.

2. Kapıkule Gümrüğü'nde ve Bulgaristan Tarafında Karşılaşılan Sorunlar :

Kapıkule Gümrük Müdürlüğü'nde Gümrük muayene memurları ile çeşitli sorunların yaşandığı firmalarımızca belirtilmektedir. Geri getirilen ve arızalı olan cihazın, Gümrük Beyannamesi gösterildiği halde Türkiye'ye girişinin sağlanamadığı vurgulanmaktadır. Bu malların genellikle çok acil durumlarda hemen tamir edilip tekrar makineye monte edilecek cihazlar olduğu ve posta v.s. hizmetler kullanıldığında Türkiye'ye geliş süresinin 2-3 hafta sürdüğü ve yurt dışında üretimin durduğu bir fabrika için büyük zararlara yol açtığı vurgulanmaktadır.

Bulgaristan tarafında ise; birkaç gişenin aynı anda çalışmaması ve vardiya değişikliğinde zaman kaybının yaşanması firmalarımızı olumsuz etkilemektedir.

3. Bulgaristan Tarafında Nakliye Sırasında Karşılaşılan Sorunlar :

Bulgaristan'da otoyol geçiş fiyatlarının yüksekliği ve varış noktalarına göre fiyatlandırma listesinin sağlanamaması, otoyol ücret makbuzunun Bulgarca hazırlanmış olması nedeniyle yanlış anlamaların olması, polislin otoyolda yaptığı kontrollerde hatalı belge sebebiyle ceza kesilmesi, ücretsiz tır geçiş belgelerinin tükenmesinden dolayı maliyetlerin artması da firmalarımızın yaşadığı sorunlar arasında yer almaktadır.

İŞ BİRLİĞİ İMKANLARI

2000 yılında iki ülke arasında sadece 718 milyon \$ olan dış ticaret hacmimiz 2008 yılında 4 milyar \$ civarında gerçekleşmiş, bu süreçte bu yıl Türkiye, Bulgaristan'ın en çok ihracat yaptığı ülke olmuştur. Hızla artan global ihracat rakamımız, 2007 senesinde yılda 107 milyar \$ düzeyindeyken, geçen yıl 132 milyar \$'a ulaşmış durumdadır. 2005-2008 yılları arasında tek haneli enflasyon rakamı hedefine ulaşan Türk ekonomisi, yakalamış olduğu istikrarlı ilerlemeyle büyümesini sürdürmektedir.

Dolayısıyla, Türk ekonomisinin gelişimi ve dışa açılım süreci hızlandıkça AB üyesi olan komşu ülkelerle iş yapabilirlik imkanı daha fazla olacaktır. Türkiye ile AB arasında sivil toplum diyalogunun arttığı ve tarama sürecinin devam ettiği göz önünde bulundurulduğunda ülkemizin dışa açılım süreci daha iyi anlaşılacaktır. Bu çerçevede, AB üyesi Bulgaristan, kısa mesafede kolay ulaşılabilirliğin sunduğu avantajla firmalarımıza AB pazarlarına girişte yakınlık sağlama potansiyeline sahiptir.

Geçen yılın son çeyreğinde gerçekleşen uluslararası Filibe Teknik Fuarına, makine sektöründen 70 civarında firma katılmıştır. Türk firmalarının Bulgaristan'a ilgisi her geçen gün artmakta olup, ülkenin AB ile entegrasyon sürecinde ve genel olarak gelişiminde önemli işlevi olan altyapı projelerine, müteahhitlik sektörümüz çok büyük oranda kaliteli katkı sunabilecektir.

Diğer taraftan, AB yardımları ile Sınır Ötesi İşbirliği programı bulunmaktadır. AB hibe yardımları ile desteklenmek üzere ülkemizle Bulgaristan arasında Sınır Ötesi İşbirliği Programı başlatılması amacıyla iki ülke heyetleri, özellikle yakın illerin yerel yöneticileri ve KOBİ temsilcileri bir araya gelmiş ve çalışmalar başlatmıştır. Bu çalışmalarda ilerleme sağlanması ile yerel yönetimler ve ekonomiler düzeyinde AB ile de yakınlaşma sağlanacaktır. AB Komisyonu ve üye ülkeler tarafından onaylanmasını müteakip kesinleşecek olan proje fişi uyarınca, sınır bölgeleri arasında yerel düzeyde sosyal ve ekonomik entegrasyonu sağlayacak faaliyetlerin finansmanında kullanılacak Ortak Küçük Projeler Fonu (Joint Small Project Fund-JSPF) oluşturulması öngörülmektedir. Anılan fon için belirlenen öncelikli uygulama alanları içinde çevre konusuna da yer verilmektedir. Bu husus, bölgeye yakın yerel yönetim ve iş dünyası temsilcilerimizin dikkatle izlemesi gereken gelişmelerdendir.

Sofya'da iki, Burgaz'da, Filibe'de ve Kazanlık'ta birer tane olmak üzere, Türk işadamlarınca kurulmuş olan beş dernek bulunmaktadır. Bulgaristan'da faaliyet gösteren Türk firmaları ve işadamları ile Türkiye ile iş yapan Bulgar işadamlarını tek bir çatı altında toplamak amacıyla kurulan "Türk-Bulgar Ticaret ve Sanayi Odası" Kasım 2004 tarihinden itibaren çalışmalarına devam etmektedir. Ayrıca Türk-Bulgar İş Konseyi de ikili ticari ve ekonomik ilişkilerin geliştirilmesi yönünde 1991 yılından beri faaliyet göstermektedir. Benzeri oluşumların katkısı ile iki ülkede yabancı yatırımlara yönelik avantajların doğru anlatılması, uygulamaların doğru yapılmasının takipçisi olunması ve iki ülke şirketlerinin birbirini tamamlayıcı faaliyette bulunması sağlanabilecektir.

Bulgaristan, köprüler, yüksek standartlı karayolları, limanlar, havalimanı modernizasyonları, enerji üretimi ve dağıtım yatırımları, su toplama ve arıtma tesisleri gibi büyük kaynak gerektiren geniş çaplı bir altyapı çalışması yapmayı planlamaktadır.

Kamu ihtiyaçlarının temini usulü AB kurallarına uyum sağlanması için büyük ölçüde revize edilmiştir. Bu şekilde yetkili personelin kontrol gücü artırılmıştır. Kamu ihtiyaçları www1.government.bg/rop adresinden incelenebilmektedir. Tüm Bulgar ve yabancı firmalar kamu ihtiyaçlarının temini için teklif verebilmektedir. Uluslar arası kaynaklar (Dünya Bankası gibi) tarafından finanse edilen kamu alımları, fiyat ve diğer rekabet kriterleri açısından daha şeffaf değerlendirildiği için iyi bir fırsat sunmaktadır.

Joint Venture girişimler ile ilgili hükümler, yatırımları ve genel ticareti düzenleyen bir çok kanunda yer almaktadır. Kamu kuruluşları ile Joint Venture işbirliği kurulması için bakanlar kurulunun ya da ilgili bakanın onayı gerekmektedir. Yabancı katkı, maddi ya da know-how olabilmektedir. Özel şirketler ile işbirliği için herhangi bir kamu otoritesinin iznine gerek yoktur. Tüm Joint Venture girişimler Rekabeti Koruma Kanununa (Law on Protection of Competition) uymak durumundadır.

1 Ocak 2007 itibariyle AB tam üyesi olan Bulgaristan ile ülkemiz için iş birliğine uygun sektörler tarım sanayi, müteahhitlik sektörü ve inşaat malzemeleri, savunma sanayi, turizm, sağlık ekipmanları, otomotiv yan sanayi sektörü olarak gözlenmektedir.

Makine ve Ekipmanları

Bulgaristan imalat sanayi ürünleri bazında yatırım mallarını, artan oranda uluslararası pazarlardan tedarik etmektedir. Yatırım malları arasında, makine ve ekipmanları ithalatındaki artış hızıyla üst sıralarda yer almaktadır. Bulgaristan'ın artan makine ve ekipmanları ithalatında, Türkiye'de önemli bir pay almaktadır. Türkiye'nin 2008 yılında Bulgaristan'a yönelik 84. fasılın tamamını kapsayan makine ve aksamaları ihracatı incelendiğinde; 2007 yılına kıyasla %10,7 oranında arttığı ve 172,6 milyon \$'a ulaştığı gözlenmektedir. Geçtiğimiz yıl bu ihracat değeri ile sektör, Türkiye'nin Bulgaristan'a yönelik ihracatında Demir ve Çelik (72.fasıl), Motorlu Kara Taşıtları (87.fasıl)'dan sonra üçüncü sırada yer almıştır. Bulgaristan'a en fazla ihraç edilen makineler sırasıyla buzdolapları ve dondurucular (26,1 milyon \$) ve metalleri dövme, işleme, kesme, sataflama presleri, makineleri (10,5 milyon \$)dir. Bulgaristan'a gerçekleştirilen ihracat rakamı yıllar içerisinde artış gösterirken ithalat rakamı 2008 yılında %17,8 oranında azalma göstermiştir. Söz konusu ülkeden 2008 yılında 27,1 milyon \$ makine ithalatı gerçekleşmiştir. 2008 yılında Bulgaristan'dan en fazla metallerin işlenmesine mahsus torna tezgahları ithal edilmiştir. Söz konusu makinelerin ithalat değeri 3,1 milyon \$'dır.

Türk firmaları, Bulgaristan'da soda, kâğıt ve şeker üretimi, elektronik ve turizm alanlarının olduğu gibi makine imalatı alanında yatırımlarda bulunmaktadır. Ayrıca, gıda sanayi, otelcilik, yol ve altyapı inşaatları, kimya, tekstil ve konfeksiyon sektörlerinde iş birliği projelerini takip etmektedir. Yapılanma sürecinde olan ve yıllık %30 oranında büyüme gösteren Bulgaristan'ın tarım makineleri ve ekipmanları sektörünün ihtiyaçlarının tamamına yakını ithal yoluyla karşılanmaktadır. Bu nedenle tarım makine ve ekipmanı üreten ve birçok ülkeye ihraç eden Türkiye için bu sektör, Bulgaristan'ın potansiyeli göz önünde bulundurulduğunda iş birliği olanakları bakımından önem arz etmektedir.

İŞ ADAMLARININ PAZARDA DİKKAT ETMESİ GEREKEN HUSUSLAR VE GENEL BİLGİLER

Bulgar firmalarla ticaret yapacak Türk firmalarının başlangıçta peşin çalışmaları, bunu yapamıyorlarsa sözleşme yaparak, sözleşmede anlaşmazlık durumunda başvurulacak ilgili mahkemeyi belirtmeleri gerekmektedir. Bulgaristan Sanayi ve Ticaret Odası'nın içindeki Arbitraj Mahkemesi anlaşmazlık durumlarında ücreti karşılığında avukatlık hizmeti verebilmektedir. Ayrıca ticaret öncesi Bulgaristan'daki firma hakkında Bulgaristan Sanayi ve Ticaret Odası'nın Ticaret Sicili bölümünden bilgi alınabilir.

Bulgaristan'da özellikle küçük firmalarda yabancı dil fazla kullanılmamaktadır. Bu nedenle iş bağlantılarında Bulgarca bilen bir tercümana ihtiyaç olacaktır.

İki farklı tür döviz büroları bulunmaktadır. Düşük kur uygulayan bürolarda döviz satışına ilişkin belge imzalatılmaktadır. Bu tarz bürolardan uzak durulması ve herhangi bir belgeyi imzalatmayan ve dekont veren bürolardan döviz bozdurulması gerekmektedir.

Ticaret Ortamını Etkileyen Güvenlik Sorunları

Organize suçlar ve yargı sisteminin eksiklikleri hükümetin ve vatandaşların önemli sorunlarından. Kamu ihaleleri ve özelleştirme prosedürleri zarar görmeye müsait yapıdadır. Kişiyeye karşı şiddet içeren suçlar az olmakla birlikte mali suçlar, araç hırsızlığı, yankesicilik ve hırsızlık oldukça yaygındır. Bulgaristan AB yardımlarından mahrum kalmamak için bu konudaki olumsuzlukları gidermelidir.

Pazar İstatistikleri

Pazar istatistikleri, spesifik pazarlama tekniklerinin oluşturulmasında büyük öneme sahiptir. Fakat Bulgaristan pazarı ölçme ve değerlendirme için oldukça karmaşık ve zor olabilmektedir. Mevcut pazar büyüklüğü istatistiklerine genellikle güvenilmemekte ve bunun sonucu olarak pazarın cevabının ölçülmesinde yardımcı olamamaktadır. Bazı durumlarda resmi tüketim istatistiklerinin düşük çıkması ihracatçının isteğini kırmakta fakat reel satışların incelenmesi daha net bir resim ortaya koyabilmektedir.

Çalışma saatleri

Bulgaristan'da mesai saatleri; sabah 8.00 – 9.00 'dan öğleden sonra 17.30'a kadardır. Genelde bir saatlik yemek arası verilmektedir. Haftada ortalama 40 saat çalışılan ülkede Cumartesi ve Pazar resmi tatil günleridir.

Resmi Tatiller

1 Ocak	: Yeni Yıl Tatili
3 Mart	: Özgürlük Günü
1-2 Mayıs	: İşçi Bayramı
24 Mayıs	: Slav Dili Günü
25-26 Aralık	: Noel Tatili

İklim

Karasal iklim hakimdir.Yıllık ortalama sıcaklık 10.5 derecedir

Ulaşım

Başta THY olmak üzere, Air France, Alitalia, Austrian Air, British Airways, Lufthansa, MALEV, Swiss Air gibi büyük havayolu şirketleri Sofya’da hizmet vermektedir. Ulusal havayolu şirketi Balkan Havayolları’nın da Avrupa ve Ortadoğu’nun başkentlerine ve ABD’ye seferleri bulunmaktadır.

Sofya Havalimanı ve şehir merkezi arasındaki 12 km’lik uzaklık taksi ile 15-20 \$ tutmaktadır. Ayrıca, havalimanı ve şehir merkezi arasında 30 dakikada bir kalkan otobüsler çalışmaktadır. Havalimanında “check in” süresi 45-120 dakika arasında değişmektedir.

İç hatlarda Sofya ve Karadeniz kıyısında Burgas ve Varna gibi kentlere havayolu ile ulaşmak mümkündür. Bunun dışındaki yerlere karayolu ya da demiryolları ile ulaşmak gerekmektedir. Bulgaristan pek çok şehri birbirine bağlayan demiryolu ağına sahiptir. Başkent Sofya’da şehir içi ulaşım otobüs ve tramvay ile sağlanmaktadır. Otobüs ve tramvay biletleri büfelerden yaklaşık 10 Leva karşılığında edinilebilmektedir.

Türkiye ve Bulgaristan arasında saat farkı bulunmamaktadır.

DEĞERLENDİRME

Bağımsızlığını kazanmasının ardından yaşadığı önemli ekonomik sorunları 1990'ların sonlarına doğru aşan Bulgaristan, 2000'li yıllarda istikrara kavuşmuştur. 1996 yılında DTÖ'ne üye olmasının ardından pazarın liberalleşmesi yönünde önemli adımlar atılmış ve geçen yıl 36,2 milyar Dolar ithalat hacmine ulaşılmıştır. Günümüzde Bulgaristan pazarı, işleyişte bazı eksiklikler bulunmakla birlikte dış ticaret, kambiyo, gümrük mevzuatını batı standartlarına uyumlu bir hale getirmiş bulunmaktadır.

En önemli batı komşularımızdan biri olan Bulgaristan, yakınlık avantajı ve tüketim alışkanlıklarının benzerlikleri nedeni ile dış ticaretimiz açısından büyük önem taşımaktadır. Yaklaşık 7,2 milyon olan nüfusun %12'sinin Türk olması, bu pazarın Türkiye için önemini daha da artırmaktadır. 1 Ocak 2007 tarihinden itibaren Avrupa Birliği'ne tam üye olan Bulgaristan'ın önemli ulaşım koridorları üzerinde bulunması Türkiye için üçüncü ülkelere açılım bakımından da stratejik konuma sahip olduğunu göstermektedir.

Ülkede üretilen mallar tüketici ihtiyaçlarını karşılayacak yeterlilikte değildir. Bu nedenle, Bulgar pazarı ithalata bağımlı bir yapıya sahiptir. Türkiye'nin ülkeye ihracatında son yıllardaki artışa rağmen, ihracat rakamları potansiyelin çok gerilerindedir. Diğer taraftan Bulgaristan'ın Türkiye'ye ihracatında ise en önemli payı ham madde ve ara malları almaktadır. Bulgar ihracatçıları gelişmiş bir pazar olan Türkiye'ye tüketim malları ihracatında zorlanmaktadır.

Bulgaristan ve Türkiye arasındaki coğrafi ve kültürel yakınlık avantajına rağmen istenilen düzeye getirilemeyen iki ülke ticareti, 1.1.1999 tarihinde yürürlüğe giren Serbest Ticaret Anlaşması ile yıldan yıla sürekli bir artış göstermeye başlamıştır. 1.1.2002 tarihinden itibaren iki tarafın da tüm sanayi mallarında gümrük vergileri ve eş etkili vergileri kaldırması iki ülke ticaretine ivme kazandırmıştır. Bulgaristan'ın AB üyesi olması ve Türkiye'nin de aday statüsünde bulunması dolayısıyla ticaret hacminin önümüzdeki dönemlerde daha da artması kaçınılmazdır.

Bulgaristan pazarı 2000'li yıllarla birlikte bir dönüşüm sürecine girmiştir. Ülkeye giriş yapan çok sayıda yabancı sermayeli perakende zincirleri Bulgar halkının tüketim ve alışveriş alışkanlıklarının değişmeye başlamasına neden olmuştur. Ayrıca son yıllarda Bulgar pazarına çok sayıda Batılı firmanın girmesi ile pazardaki rekabet giderek artmıştır. Ülkede artan rekabete yalnızca Batılı ülkelerin firmaları değil, aynı zamanda Çin, Tayvan, Güney Kore gibi uzak doğulu firmalar da neden olmaktadır.

Türk firmalarının rekabet yeteneğini etkileyen en önemli husus fiyatlandırmadır. Bulgar tüketicileri ürün tercihinde kaliteyi de göz önünde bulundurmakla birlikte, uygun fiyat belirleyici rol oynamaktadır.

Bulgaristan'da artan rekabet ortamına uyum sağlayabilmek için Türk ürünlerinin etkin tanıtımının yapılabilmesi amacıyla açılacak "show room"larda sürekli bilgilendirme yapılması ülkede kaliteli Türk ürünü imajı oluşturulması açısından önem taşımaktadır.

Ülkedeki yoğun rekabet ortamına bağlı olarak, gazetelerde zaman zaman Türk ürünlerine yönelik bazı asılsız haberler çıkabilmekte, bu da Türk ürünlerinin pazar kaybetmesine neden olabilmektedir.

Geçmişte baval ticareti nedeni ile oluşın kalitesiz Türk malı imajı, günümüzde Bulgar pazarında kaliteli Türk ürünlerinin tanınmaya başlanmasa ile birlikte ortadan kalkmış durumdadır. Türk malları kaliteleri ile tanınmakta ancak fiyat dezavantajı nedeni ile tercih edilmeyebilmektedir.

Bulgaristan'da iş yapmak isteyen Türk firmalarının sektörel ticaret odaları ile irtibata geçerek ticari partner arama yoluna gitmelerinde fayda bulunmaktadır. Diğer taraftan, bölgesel yatırımlarda belediyeler ile irtibata geçilmesinde yarar vardır. Belediyelerle irtibata geçmek isteyen firmaların Bulgaristan Yatırım Ajansı ile temas kurarak bilgi alması mümkündür. Ajansın Bulgaristan'daki tüm belediyelerde bir temsilcisi bulunmaktadır.

Ülke ile ticari ilişkilerde gözlenen en önemli sorun, Kapıkule sınır kapısında hem Türk hem Bulgar tarafından kaynaklanan problemler nedeni ile uzun süreli beklemler yaşanmasıdır. 2005 yılında açılan Hamzabeyli - Lesovo sınır kapısında 2008 yılından itibaren vergisiz akaryakıt satışı yapılmaya başlanmasının ardından taşımacılar tarafından kullanılmaya başlanmış ve ülkeye giriş çıkışlarda rahatlama sağlanmıştır. Bulgaristan Türkiye'nin önemli ticaret ortakları olan Batı ve Doğu Avrupa'ya geçiş yolu üzerinde bulunmaktadır. Bu nedenle, Türkiye-Bulgaristan arasındaki gümrük geçişlerinin düzenli olarak yapılması Türkiye'nin hem Bulgaristan ile hem de diğer Avrupa ülkeleri ile ticari ilişkileri açısından çok önemlidir. Sınır kapılarında gümrük işlemlerinin basitleştirilmesi Bulgaristan-Türkiye ikili ticaretine olumlu katkıda bulunacağı gibi, Avrupa ülkeleri ile ticareti kolaylaştıracaktır.

Türk işadamlarının ülkeye ziyaretleri öncesinde vize temini sırasında yaşanan zorluklar, ikili ticareti olumsuz yönde etkileyen diğer bir husustur. İşadamlarının bu ülkeye yaptığı kısa süreli iş ziyaretleri için vize bedelinin diğer bölge ülkelerine kıyasla yüksek olması ve başvuru tarihi ile vize işleminin neticelenmesi arasındaki sürenin uzunluğu bu sorunların başında gelmektedir.

Ayrıca oturma izinleri de küçük ölçekli firmalar için maddi açıdan külfet getirmektedir. Bulgaristan'da işveren konumundaki yabancıların "süresiz oturma izni" (pasaportun geçerli olduğu süreye kadar, uygulamada 5 yıl) alabilmesi için ya 5 yıl süreyle, her yılın en az 6 ayını Bulgaristan'da geçirmesi, ya da minimum 1.000.000 Leva yatırım yapması gerekmektedir.

Bulgaristan'da çalışma izni çıkartılması sırasında da güçlükler ile karşılaşılmakta ve iznin alınması yaklaşık 1-1,5 ay sürmektedir. Ayrıca mevcut çalışma izni bulunanlar için de bu işlem her sene aynı şekilde tekrar edilmekte, evrakların hazırlanması ve takip masrafları maliyetli olmaktadır.

Vize temininde karşılaşılan sorunların önlenmesi için Türkiye nezdinde görev yapan Bulgaristan Cumhuriyeti diplomatik misyonları ile konsolosluklarına zamanında başvurulması, evrakların tamamen doldurularak zamanında teslimi ve işadamlarının Bulgar Sanayi ve Ticaret Odalarından davetiye temin etmiş olmaları önem arz etmektedir. Diğer taraftan, Bulgaristan'da bir ihale kazanmış veya proje üstlenmiş firmalarımızın bu tür işlerini belgeleyen sözleşmeleri de ibraz etmeleri, projeyi AB finanse ediyorsa bu hususu özellikle belirtmeleri ayrıca yardımcı olacaktır.

ÖNEMLİ ADRESLER**T.C. Sofya Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği**

80, Vasil Levski Blvd. 1000 Sofia

Tel/Faks: +359 2 981 61 65

E-mail: dtsofia@bitex.com

Bulgaristan Cumhuriyeti Büyükelçiliği

Atatürk Bulvarı No:124 06680 Kavaklıdere/Ankara

Tel: 0 312 4267455

Faks: 0 312 4273178

Bulgaristan Cumhuriyeti Edirne Başkonsolosluğu

Talat Paşa Asfaltı No: 31 22100 Edirne

Tel: 0 284 2251069

Faks: 0 284 2251069

Bulgaristan Cumhuriyeti İstanbul Başkonsolosluğu

Zincirlikuyu Cad. No: 44 Ulus-Levent/İstanbul

Tel: 0 212 2692216

Faks: 0 212 2641011

Bulgar-Türk İşadamları Derneği (BUTİD)**(Bulgarian Turkish Businessmen Association)**

19 Tsar Boris III Blvd. Entry A, Floor 6, Apt:47 1612 Sofia

Tel: +359 2 952 10 93; 51 92 84; 951 66 59

Faks: +359 2 51 55 15

Türk-Bulgar İşadamları Federasyonu (TUBİAF)**(Turkish Bulgarian Businessmen Federation)**

50 ul Graf Ignatiev 1000 Sofia

Tel-Faks: +359 2 987 18 15; 981 56 67

E-mail: tubiaf@bitex.com

Bulgaristan-Türkiye İşadamları Derneği (BUTİŞAD)**(Bulgaria-Turkey Businessmen Association)**

40 ul Hristo Botev, Floor 2, Burgas

Tel-Fax: +359 56 80 32 45; 80 32 46; 80 32 47

E-mail: butisad@mbox.digsys.bg

Bulgar Sanayi ve Ticaret Odası**(Bulgarian Chamber of Commerce and Industry)**

42, Parchevitch St. 1000 Sofia

Tel: (359)(2) 987-2631; 980-9899

Faks: (359)(2) 987-32-09

E-mail: bcci@bis.bgWeb: <http://www.bcci.bg>

Uluslararası Ticaret Birliği
(Bulgarian International Business Association)

55 Al. Stambolijski Blvd., floor 3
Tel/Faks: 9819169, 9819564, 988 6776
E-Mail: office@biba.bg
Web: <http://www.biba.bg>

Bulgar Sanayi Birliği
(Bulgarian Industrial Association)

16-20, Alabin Street 1000 Sofia
Tel: (359)(2) 980-9096; 980-9103; 980-9916 Faks: (359)(2) 987-2604
E-mail: office@bia-bg.com
Web: <http://www.bia-bg.com>

Bulgar İnşaat Odası
(Bulgarian Building and Construction Chamber)

23, Chumerna St. 1202 Sofia Tel: (359)(2) 988-6861; 988-63-92, 988-6393
Faks: (359)(2) 988-6860
E-mail: bbcc@bnc.bg

Bulgar Müteahhitler Birliği
(Bulgaria Builders Association)

6 Sveta Nedelya Sq. 1000 Sofia
Tel: (359)(2) 88-3169 Faks: (359)(2) 876-8647

Bulgarian Association of Information Technology
(Bulgar Bilgi Teknolojileri Birliği)

7A, Graf Ignatiev St. 1000 Sofia
Tel: (359)(2) 980-4377 Faks: (359) (2) 987-3655

Bulgar Franchising Birliği
(Bulgarian Franchising Association)

6, Tsar Simeon St., Entr. II, Ap. 12
9000 Varna
Tel/Faks: (359)(52) 600-724

Bulgaristan Ekonomik Forumu
(Bulgaria Economic Forum)

86, Vitosha Blvd., Floor 2 Sofia
Tel: (359) (2) 951 52 59, 951 57 59 Faks: (359) (2) 953 29 24
E-mail: info@biforum.org

T.C. Ziraat Bankası

19 Sveta Nedelia Sq., Sofia 1000
Tel: (359) (2) 980 00 87, 980 66 61 Faks: (359) (2) 980 21 13

Ülkede faaliyet gösteren tüm bankaların adresleri Bulgar Merkez Bankası'nın internet sitesinden temin edilebilir.

<http://www.bnb.bg>

Bulgaristan Hakkında Bilgi Edinilebilecek İnternet Adresleri

<http://investbg.government.bg> Invest Bulgaria Agency -Bulgaristan Yatırım Ajansı
www.president.bg The President of Bulgaria-Bulgaristan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı
www.government.bg Bulgarian Government-Bulgaristan Hükümeti
www.parliament.bg National Assembly-Bulgar Parlamentosu
www.mi.government.bg Ministry of Economy-Ekonomi Bakanlığı
www.mt.government.bg Ministry of Transport and Telecommunications-Ulaştırma ve Haberleşme Bakanlığı
www.minfin.government.bg Ministry of Finance-Maliye Bakanlığı
www.mzgar.government.bg Ministry of Agriculture and Forestry-Tarım ve Ormancılık Bakanlığı
www.mvr.bg Ministry of Internal Affairs-İçişleri Bakanlığı
www.priv.government.bg Privatisation Agency – Özelleştirme Ajansı
www.biforum.org BulgariaEconomic Forum-Bulgar Ekonomik Forumu
www.bulgarianspace.com/cmp Center of Mass Privatization
www.bnb.bg Bulgarian National Bank-Bulgar Merkez Bankası
www.bse-sofia.bg Bulgarian Stock Exchange- Bulgar Menkul Kıymetler Borsası
www.bia-bg.com Bulgarian Industrial Association-Bulgar Sanayi Birliği
www.bcci.bg Bulgarian Chamber of Commerce and Industry-Bulgar Sanayi ve Ticaret Odası
www.bol.bg/biba Bulgarian Internatioanl Business Association - Bulgar Uluslararası Ticaret Birliği
www.bas.bg Bulgarian Academy of Science-Bulgar Fen Bilimleri Akademisi
www.seeuropa.net Business Portal on SEEurope-Ticaret Portalı
www.online.bg Genel Bilgi
www.bulgaria.com Genel Bilgi
www.dir.bg Genel Bilgi
www.mac.doc.gov/eebic/countryr/bulgaria.htm CEEBIC Homepage for Bulgaria
www.nsi.bg National Statistical Institute-Ulusal İstatistik Enstitüsü

KAYNAKLAR

Birleşmiş Milletler İstatistik Departmanı

<http://comtrade.un.org>

Bulgaristan Merkez Bankası

www.bnb.bg

T.C. Sofya Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği

www.musavirlikler.gov.tr

CIA, World Factbook, 2008

<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/>

DEİK Bulgaristan Ülke Bülteni

<http://www.deik.org.tr>

TÜİK Verileri

<http://www.tuik.gov.tr>

Bulgaristan Yatırım Ajansı

<http://investbg.government.bg>

İGEME Bulgaristan Ülke Profili

www.igeme.gov.tr

EKLER

EK-1

2006-2008 yıllarında Bulgaristan'ın İthalatında Önemli Ürünler (Milyon Euro)

Sıra No	İthal Edilen Madde Grubu	2006	2007	2008	Değişim % (2006-2008)	Pay % (2008)
1	Ham petrol ve doğalgaz	3.192,2	3.336,2	4.298,6	34,66	16,97
2	Makina ve teçhizat	1.626,6	2.121,5	2.441,0	50,07	9,64
3	Diğer hammaddeler	1.198,4	1.499,7	1.759,5	46,82	6,95
4	Araçlar	1.354,6	1.460,1	1.678,9	23,94	6,63
5	Demir ve çelik	802,1	1.072,2	1.341,6	67,26	5,30
6	Tekstil malzemeleri	1.412,4	1.389,1	1.241,0	-12,14	4,90
7	Plastik ve kauçuk	844,8	1.005,0	1.115,9	32,09	4,40
8	Diğer yatırım malları	658,6	954,5	1.099,6	66,96	4,34
9	Gıda, içecek ve sigara	471,4	783,4	1.086,4	130,46	4,29
10	Mobilya ve dekorasyon	602,2	864	966,6	60,51	3,82
11	Cevher	997,8	1.118,4	961	-3,69	3,79
12	Elektrikli makinalar	595,5	814,7	899,4	51,03	3,55
13	Yedek parça ve ekipman	610	717,8	809,2	32,66	3,19
14	İlaç ve kozmetik	527,5	622	733,1	38,98	2,89
15	Petrol	514,1	549,9	663,4	29,04	2,62
16	Demir dışı metaller	412,5	519	658	59,52	2,60
17	Diğer tüketim malları	389,3	549,8	654,5	68,12	2,58
18	Otomobiller	567,3	485,5	551,2	-2,84	2,18
19	Ahşap ürünler, kağıt ve karton	343,4	452,3	491,5	43,13	1,94
20	Gıda sanayi hammaddeleri	289,7	355,7	480,6	65,90	1,90
21	Kömür	275,8	318,2	440,8	59,83	1,74
22	Kimyasallar	322,6	348,2	379,8	17,73	1,50
23	Giysi ve ayakkabı	179	281,1	361,5	101,96	1,43
24	Ham deri	105,1	104,3	87,9	-16,37	0,35
25	Ham tütün	20	40,3	76	280,00	0,30
26	Diğer yakıtlar	59,1	98,3	56,7	-4,06	0,22
27	Diğer İthalat	107,3	0	0	-100,0	0,00
	Toplam İthalat	18.479,3	21.861,2	25.333,7	37,09	100,00

Kaynak: Bulgaristan Merkez Bankası

EK-2

2006-2008 yıllarında Bulgaristan'ın İhracatında Önemli Ürünler (milyon Euro)

Sıra No	İhraç Edilen Madde Grubu	2006	2007	2008	Değişim % (2006-2008)	Pay % (2008)
1	Petrol ürünleri	1.589,2	1.722,0	2.042,2	28,50	13,37
2	Demir dışı metaller	1.703,8	1.641,5	1.765,4	3,62	11,56
3	Giysi ve ayakkabı	1.610,9	1.522,3	1.402,5	-12,94	9,18
4	Diğer hammaddeler	1.089,2	1.254,2	1.238,6	13,72	8,11
5	Gıda sanayi hammaddeleri	413,7	406	973,5	135,32	6,37
6	Demir ve çelik	885,5	1.013,0	949	7,17	6,21
7	Makina ve teçhizat	490	697,4	832,2	69,84	5,45
8	Diğer yatırım malları	434,2	565,7	676,6	55,83	4,43
9	Gıda	430,8	515	627,8	45,73	4,11
10	Mobilya ve dekorasyon	362	469	567,8	56,85	3,72
11	Yedek parça ve ekipman	404,5	510,4	567,7	40,35	3,72
12	Tekstil malzemeleri	360,9	506,5	478,3	32,53	3,13
13	Diğer enerji ürünleri	270,1	273,9	431,7	59,83	2,83
14	Kimyasallar	301,7	396,8	418,1	38,58	2,74
15	Diğer tüketim malları	257	312,4	374,2	45,60	2,45
16	Plastik ve kauçuk	313,9	377,8	357,3	13,83	2,34
17	İlaç ve kozmetik	180	288,7	330,7	83,72	2,16
18	Ahşap ürünler, kağıt ve karton	238,6	299,1	262,4	9,97	1,72
19	Elektrikli makina	149,4	215,1	256	71,35	1,68
20	Araçlar	260,7	172,2	228,2	-12,47	1,49
21	Gübre	64,5	91,7	182	182,17	1,19
22	Ham tütün	74,2	102	153,8	107,28	1,01
23	İçecek	90	110,2	105,5	17,22	0,69
24	Sigara	17,3	32,4	38,7	123,70	0,25
25	Çimento	19,8	16,6	17,3	-12,63	0,11
	Toplam İhracat (FOB)	12.011,9	13.511,9	15.277,5	27,19	100,00

Kaynak: Bulgaristan Merkez Bankası

EK-3
Türkiye'nin 2007-2008 Yıllarında Bulgaristan'a İhracatı (\$)
(Başlıca Ürünler)

GTİP	GTİP TANIMI	YIL	2007 DOLAR	2008 DOLAR
8703	OTOMOBİLİ, STEYSİN VAGONLAR, YARIS ARABALARI		68.055.222	68.416.532
8544	IZOLE EDİLMİŞ TEL, KABLO; DİĞER IZOLE EDİLMİŞ ELEKTRİK İLETKENLERİ; FİBER OPTİK K		67.240.474	60.294.141
7604	ALUMİNYUM ÇUBUK VE PROFİLLER		50.440.286	59.737.568
6006	DİĞER ÖRME MENSUCAT		48.923.577	58.987.251
7214	DEMİR/ÇELİK ÇUBUKLAR (SICAK HADDELI, DÖVÜLMÜS, BURULMUS, ÇEKİLMİS)		120.928.768	52.103.065
8702	TOPLU HALDE YOLCU TASIMAGA MAHSUS MOTORLU TASITLAR		34.118.506	51.057.561
7308	DEMİR/ÇELİK İNŞAAT VE AKSAMI		47.722.786	44.012.502
2710	PETROL YAĞLARI VE BITÜMENLİ MINERALLERDEN ELDE EDİLEN YAĞLAR		87.031.453	42.784.283
7213	DEMİR/ÇELİK FILMASIN (SICAK HADDELENMİS, RULO HALİNDE)		44.607.250	40.074.411
8704	ESYA TASIMAYA MAHSUS MOTORLU TASITLAR		44.093.503	40.007.599
7209	DEMİR/ÇELİK YASSI MAMUL, SOĞUK HADDELENMİS KAPLANMİS (600MM. DEN GENİS)		13.921.412	36.730.860
0702	DOMATES (TAZE/SOGUTULMUS)		17.819.118	34.127.123
7408	BAKIR TELLER		34.584.655	32.138.683
3923	ESYA TASIMA AMBALAJI İÇİN PLASTİK MAMULLERİ, TİPA, KAPAK, KAPSÜL		20.993.523	26.677.637
8418	BUZDOLAPLARI, DONDURUCULAR, SOĞUTUCULAR, ISI POMPALARI		29.680.032	26.183.461
3917	PLASTİK İNŞAAT ÜRÜNLERİ, BORULAR, HORTUMLAR; CONTA, DIRSEK, RAKOR VB		13.773.544	23.395.340
2603	BAKIR CEVHERLERİ VE KONSANTRELERİ		50.256.199	23.012.117
5407	SENTETİK İPLİK, MONOFİL, SERİTLERLE DOKUMALAR		20.927.486	22.765.028
6004	DİĞER ÖRME MENSUCAT (EN>30CM, ELASTOMERİK/KAUÇUK İPLİK=>%5)		15.658.078	22.458.752
3920	PLASTİK İNŞAAT ÜRÜNLERİ, YAPRAK, PELİKÜL VE LAMLAR		15.424.532	20.473.406
7216	DEMİR/ALASIMSIZ ÇELİK İNŞAAT ÜRÜNLERİ		27.678.059	19.713.564
0806	ÜZÜMLER (TAZE/KURUTULMUS)		790.687	19.285.435
8708	KARA TASITLARI İÇİN AKSAM, PARÇALARI		13.839.607	19.249.957
4818	TUVALET KAGITLARI, KAGIT HAVLU, MENDİL, KUMAS, MASA ÖRTÜSÜ VB		16.717.669	19.195.397
2701	TASKÖMÜRÜ; TASKÖMÜRÜNDEN ELDE EDİLEN BRİKETLER, TOPAK VB. KATI YAKITLAR		23.632	18.774.308
2607	KURSUN CEVHERLERİ VE KONSANTRELERİ		15.335.830	18.411.373
9403	DİĞER MOBİLYALAR VB. AKSAM, PARÇALARI		12.290.114	17.498.506
8302	ADI METALLERDEN DONANIM, TERTİBAT VB. ESYA		14.622.226	16.884.418
5501	SENTETİK LİF DEMETLERİ		13.090.106	15.896.169
7601	İSLENMEMİS ALUMİNYUM		22.253.332	14.950.570
5509	SENTETİK DEVAMSIZ LİFDEN İPLİK (DİKİS HARİÇ) (TOPTAN)		9.861.225	14.669.895
6908	SIRLI SERAMİK İNŞAAT ÜRÜNLERİ, KALDIRIM TAŞLARI, SÖMİNE, DUVAR KAROSU		12.418.080	14.454.948
6403	AYAKKABI; YÜZÜ DERİ, TABANI KAUÇUK, PLASTİK, TABII, SUNI VB KÖSELE		9.695.222	14.263.676
6203	ERKEK/ERKEK ÇOCUK İÇİN TAKIM, TAKIM ELBİSE, CEKET VS.		15.049.488	14.093.734
7326	DEMİR/ÇELİK İNŞAAT ÜRÜNLERİ DİĞER ESYA		3.254.970	13.741.209

7210	DEMİR/ÇELİK YASSI MAMUL, KAPLI, SIVANMIS (600MM. DEN GENİS)		14.763.767	13.595.573
5208	PAMUK MEN (AGIRLIKÇA %85 VE FAZLA PAMUK M.KARE 200GR)		13.410.454	13.499.488
1905	EKMEK, PASTA, KEK, BISKÜVİ VS. İLE BOS İLAÇ KAPSÜLÜ MÜHÜR GÜLLACI VS.		8.906.062	13.336.566
8516	ELEKTRİK SU ISITICILARI, ELEKTROTERMİK CİHAZLAR (SOFBENLER)		10.599.680	12.912.436
2005	DİĞER SEBZELER (SİRKE/ASETİK ASİTTEN BASKA USULDE HAZIR. KONSERVE) (DONDURULMAMIS)		4.820.204	12.883.296
	DİĞER		974.549.750	1.048.786.598
	TOPLAM		2.060.170.568	2.151.534.436

Kaynak: TÜİK Verileri

EK-4

Türkiye'nin 2007-2008 Yıllarında Bulgaristan'dan İthalatı (\$) (Başka Ürünler)

GTİP	DÖRTLÜ ADI	2007	2008
2710	PETROL YAĞLARI VE BITÜMENLİ MINERALLERDEN ELDE EDİLEN YAĞLAR	178.997.369	295.018.351
1206	AYÇİÇEĞİ TOHUMU	91.719.636	183.999.703
7204	DEMİR/ÇELİK DÖKÜNTÜ VE HURDALARI, BUNLARIN KÜLÇELERİ	57.044.435	137.217.104
7402	RAFINE EDILMEMİS BAKIR; ELEKTROLİTİK RAFINE İÇİN BAKIR ANOTLARI	195.966.128	132.187.949
7403	ARITILMIS BAKIR, İSLENMEMİS BAKIR ALASIMLARI	40.335.087	107.909.774
7901	İSLENMEMİS ÇİNKO	161.983.179	101.317.615
7208	DEMİR/ÇELİK SICAK HADDE YASSI MAMULLERİ-GENİSLİK 600MM. FAZLA	304.620.992	99.227.545
1001	BUGDAY VE MAHLUT	2.896.905	55.343.761
2836	KARBONAT; PEROKSİKARBONAT; AMONYUM KARBOMAT İÇEREN TİCARİ AMONYUM KARBONAT	45.045.775	54.988.595
7801	İSLENMEMİS KURSUN	90.181.559	47.091.029
2926	NİTRİL GRUPLU BİLESİKLER	17.989.748	35.014.492
2807	SÜLFÜRİK ASİT; OLEUM	13.373.678	24.143.945
2905	ASIKLIK ALKOLLER VB. HALOJENLENMİS, SÜLFOLANMIS, NİTROLANMIS/NİTROZALANMIS TÜREVL	28.582.342	22.589.505
7409	BAKIR LEVHA, PLAKA VE SERİTLER (KALINLIĞI >0, 15 MM)	30.965.642	21.656.343
3505	DEKSTRİNLER, KİMYASAL DEĞİŞİME UGRAMIS NİSASTALAR, TUTKALLARI	14.813.336	21.185.937
3902	PROPİLEN VE DİĞER OLEFİNLERİN POLİMERLERİ (İLK ŞEKİLLERDE)	26.197.403	20.994.940
2902	SİKLIK HİDROKARBONLAR	15.873.285	19.425.039
1205	REP/KOLZA TOHURLARI	15.790.980	19.061.957
8544	İZOLE EDİLMİS TEL, KABLO; DİĞER İZOLE EDİLMİS ELEKTRİK İLETKENLERİ; FİBER OPTİK K	19.742.091	18.315.256
2917	POLİKARBOKSİLİK ASİTLER, ANHİDRİTLERİ, HALOJENÜRLERİ VE TÜREVLERİ	20.835.039	16.596.944
4804	KRAFT KAGIT/KARTONLAR-SIVANMAMIS-RULO VEYA TABAKA HALİNDE	12.640.439	15.990.125
7106	GÜMÜS (HAM/YARI İSLENMİS, PUDRA HALİNDE)	13.871.996	15.858.813
4410	YONGA PANO VB. LEVHALAR	16.380.914	15.490.478
3901	ETİLEN POLİMERLERİ (İLK ŞEKİLLERDE)	15.541.055	14.687.976
7013	MASA, MUTFAK, TUVALET, EV TEZİYİNATI VB İÇİN CAM EŞYA	15.512.624	14.490.257
3102	AZOTLU MINERAL/KİMYASAL GÜBRELER	10.135.328	13.799.396
2815	SODYUM HİDROKSİT (KOSTİK SODA) POTASYUM HİDROKSİT (KOSTİK POTAS)	12.737.245	12.742.473
4703	SODALI VE SÜLFATLI ODUN HAMURU	10.638.011	10.384.467
3923	EŞYA TAŞIMA AMBALAJI İÇİN PLASTİK MAMULLERİ, TİPA, KAPAK, KAPSÜL	12.021.993	9.116.516

7201	DÖKME DEMİR (PIK) AYNALI DEMİR (KÜTLE, BLOK VB. İLK SEKİLLERDE)	18.955.945	7.912.052
5509	SENTETİK DEVAMSIZ LİFDEN İPLİK (DİKİS HARIÇ) (TOPTAN)	10.208.535	7.691.654
7207	DEMİR/ALASIMSIZ ÇELİKİTEN YARI MAMULLER	9.943.945	7.627.912
2523	ÇİMENTO	20.645.834	6.777.361
7010	CAM DAMACANA, SİSE, KAVANOZ, ÇANAK, İLAÇ TÜPLERİ, KAPLAR	10.539.537	6.600.108
1702	DİĞER SEKERLER (KİMYACA SAF LAKTOZ/MALTOZ/GLİKOZ/FRUKTOZ) KATI, SUNİ BAL	1.721.254	6.090.458
7408	BAKİR TELLER	3.625.496	5.960.388
2835	FOSFİNATLAR, FOSFONATLAR, FOSFATLAR VE POİİFOSFATLAR	9.510.054	5.883.496
4102	KOYUN VE KUZULARIN HAM DERİLERİ	7.232.965	5.649.379
5105	YÜN, İNCE/KABA HAYVAN KİLLERİ (KARDELI/TARANMIS)	10.712.780	5.241.867
2302	HUBUBAT VE BAKLAGİLLERİN KEPEK, KAVUZ VE DİĞER KALINTILARI	2.125.289	5.241.497
2507	KAOLİN VE DİĞER KAOLİNLİ KİLLER	5.155.142	4.975.241
4805	DİĞER SIVANMAMIS KAGIT/KARTONLAR (RULO VEYA TABAKA)	3.671.266	4.382.081
7219	PASLANMAZ ÇELİKİTEN YASSI HADDE MAMULÜ (600MM DEN GENİS)	2.314.256	4.363.995
4401	YAKMAYA MAHSUS AĞAÇLAR; YONGA, TALAS, DÖKÜNTÜ, KİRİNTİ VB	15.739.840	4.315.914
6115	ÇORAP; KÜLOTLU, KISA; UZUN KONÇLU, SOKETLER (ÖRME)	2.517.419	4.245.428
1512	AYÇİÇEĞİ, ASPIR, PAMUK TOHUMU YAĞLARI (KİMYASAL OLARAK DEĞİSTİRİLMEMİS)	3.722.842	4.171.491
7108	ALTIN (HAM, YARI İSLENMİS, PUDRA HALİNDE)	2.807.444	3.795.358
4707	KAGIT VE KARTON DÖKÜNTÜ VE KİRPİNTİLERİ	98.277	3.727.636
1515	DİĞER BİTKİSEL SABİT YAĞLAR (KİMYASAL OLARAK DEĞİSTİRİLMEMİS)	1.917.460	3.694.223
8536	GERİLİMİ 1000 VOLTU GEÇMEYEN ELEKTRİK DEVRESİ TEÇİZATI	4.845.441	3.689.153
6203	ERKEK/ERKEK ÇOCUK İÇİN TAKIM, TAKIM ELBİSE, CEKET VS.	3.216.616	3.609.799
4101	SİGİR VE AT CİNSİ HAYVANLARIN DERİLERİ-HAM	2.843.562	3.487.968
6110	KAZAK, SÜVETER, HIRKA, YELEK VB. ESYA (ÖRME)	2.643.763	3.365.613
7005	PERDAHLANMIS CAM, LEVHA, YAPRAK HALİNDE; PARLATILMIS, CİLALANMIS	40.166.211	3.300.982
8606	KENDİNDEN HAREKETLİ OLMAYAN YÜK VAGONLARI, VAGONETLERİ	9.578.697	3.225.225
2909	ETERLER, ETER-ALKOLLER, ETER FENOLLER, FENOLLER, PEROKSİTLER VB. TÜREVLERİ	3.940.956	3.182.979
8458	METALLERİN İSLENMESİNE MAHSUS TORNA TEZGAHLARI	3.929.608	3.175.918
2508	DİĞER KİLLER	3.540.365	3.033.044
8481	MUSLUKÇU, BORUCU ESYASI-BASINÇ DÜSÜRÜCÜ, TERMOSTATİK VALF DAHİL	3.104.818	3.025.173
2922	OKSİJEN GRUPLU AMİNO BİLESİKLERİ	347.799	2.989.407
6204	KADIN/KIZ ÇOCUK İÇİN TAKIM, TAKIM ELBİSE, CEKET VS.	3.465.734	2.870.500
3920	PLASTİKİTEN DİĞER LEVHA, YAPRAK, PELİKÜL VE LAMLAR	3.113.496	2.843.544

9831	BASKA YERDE BELİRTİLMİYEN DİĞER ESYA	576.326	2.630.004
9401	OTURMAYA MAHSUS MOBİLYALAR, AKSAM-PARÇALARI	1.979.107	2.562.377
3919	PLASTİKTEN, YAPISKAN LEVHA, YAPRAK, SERİT, LAM VB. DÜZ SEKİLDE	1.827.288	2.531.198
7009	CAM AYNALAR	678.560	2.415.894
8462	METALLERİ DÖVME, İSLEME, KESME, SATAFLAMA PRESLERİ, MAKİNELERİ	4.454.586	2.380.217
4002	SENTETİK KAÜÇUK, TAKLİT KAÜÇUK, STİREN-BUTADİEN KAÜÇUGU VB	2.259.259	2.248.255
4412	KONTRPLAKLAR, KAPLAMA PANOLAR, BENZERİ KAPLAMA AĞAÇLAR	5.468.058	2.207.602
7607	ALUMİNYUMDAN YAPRAK VE SERİTLER-KALINLIK<0, 2MM	2.098.839	2.081.431
	DİĞERLERİ	1.629.67.584	63.663.550
	TOPLAM	1.951.656.373	1.840.007.677

Kaynak: TÜİK Verileri

EK-5
Türkiye'nin 2007-2008 Yıllarında Bulgaristan'a Makine İhracatı (\$)
(84.Faşın Tamamı, Dörtlü GTİP bazında)

GTİP	GTİP TANIMI	2007	2008
8418	BUZDOLAPLARI, DONDURUCULAR, SOGUTUCULAR, ISI POMPALARI	29.680.032	26.183.461
8462	METALLERİ DÖVME, İSLEME, KESME, SATAFLAMA PRESLERİ, MAKİNELERİ	8.235.305	10.589.586
8481	MUSLUKÇU, BORUCU ESYASI-BASINÇ DÜŞÜRÜCÜ, TERMOSTATİK VALF DAHİL	6.157.773	10.102.360
8432	TARLA, BAĞÇE TARIMINDA, ORMANCILIKTA KULLANILAN MAKİNE, CİHAZLAR	5.758.545	10.003.813
8450	ÇAMASIR YIKAMA MAKİNELERİ	12.854.002	9.099.279
8465	AGAÇ, MANTAR, KEMİK, SERT KAUCUK, PLASTİK VB. İSLEME MAKİNELERİ	9.410.728	9.031.285
8415	KLİMA CİHAZLARI-VANTİLATÖRLÜ, ISI, NEM DEĞİSTİRME TERTİBATLI	5.465.875	8.086.319
8480	METAL DÖKÜMÜ İÇİN KASALAR, PLAKALAR, KALIP MODELLERİ	4.577.206	6.272.514
8414	HAVA-VAKUM POMPASI, HAVA/GAZ KOMPRESÖRÜ, VANTİLATÖR, ASPIRATÖR	4.684.337	5.710.554
8479	KENDİNE ÖZGÜ FONKSİYONLU MAKİNE VE CİHAZLAR	4.070.841	4.889.903
8431	AGIR İS MAKİNE VE CİHAZLARININ AKSAMI, PARÇALARI	4.429.732	4.881.043
8421	SANTRİFÜJLE ÇALIŞAN KURUTMA, FİLTRE, ARITMA CİHAZLARI	3.792.363	4.366.413
8477	KAUCUK, PLASTİK ESYA İMAL VE İSLEME MAKİNE VE CİHAZLARI	3.651.708	4.308.846
8474	TOPRAK, TAS, METAL CEVHERİ VB. AYIKLAMA, ELEME VB. İÇİN MAKİNELER	5.303.964	4.175.460
8429	DOZERLER, GREYDER, SKREYPER, EKSKAVATÖR, KÜREYİCİ, YÜKLEYİCİ VB.	1.267.904	4.061.968
8403	BUHAR KAZANLARI DISINDA KALAN MERKEZİ İSİTMA KAZANLARI	3.975.454	4.019.347
8419	ISI DEĞİŞİKLİĞİ YÖNTEMİ İLE MADDELERİ İSLEMELER İÇİN CİHAZLAR	4.229.944	3.917.933
8422	YIKAMA, TEMİZLEME, KURUTMA, DOLDURMA VB. İSLER İÇİN MAKİNE, CİHAZ	2.651.137	3.263.334
8428	KALDIRMA, İSTİFLEME, YÜKLEME, BOSALTMA MAKİNE VE CİHAZLARI	1.544.697	2.920.186
8437	TOHURLARI TEMİZLEME, AYIRMA, ÖĞÜTME, İSLEME MAKİNE VE CİHAZLARI	3.097.550	2.903.870
8460	ÇAPAK, PÜRÜZ TEMİZLEME, BİLEME, TASLAMA VB. İÇİN MAKİNELER	1.549.233	2.734.539
8413	SIVILAR İÇİN POMPALAR, SIVI ELEVATÖRLERİ	1.692.382	2.222.333
8424	SIVI, TOZLARI PÜSKÜRTMEYE, DAGITMAYA MAHSUS MEKANİK CİHAZLAR	1.552.959	2.034.916
8436	TARIM, ORMANCILIK, KÜMES HAYVANCILIGINA MAHSUS MAKİNE, CİHAZLAR	1.349.386	1.961.575
8466	(84.56-84.65)DE Kİ MAKİNELERİN AKSAM-PARÇALARI	634.887	1.877.187
8438	YIYECEK/İÇECEK SANAYİNDE KULLANILAN MAKİNE VE CİHAZLAR	3.260.598	1.855.435
8475	ELEKTRİK/ELEKTRONİK AMPUL, TÜP, VALF MONTAJ MAKİNELERİ	1.122.115	1.692.269
8433	HASAT, HARMAN, BIÇME; ÜRÜNLERİ AYIRMA, TEMİZLEME MAKİNE, CİHAZLARI	904.455	1.595.242
8423	TARTI ALET VE CİHAZLARI	1.475.773	1.516.148

8451	DOKUMA MADDELERİNİ YIKAMA, KURUTMA, ÜTÜLEME MAKİNE VE CİHAZLARI	1.308.435	1.462.511
8426	GEMİ VİNÇLERİ, MAÇUNALAR, HALATLI VİNÇLER, DÖNER KÖPRÜLER	62.829	1.235.711
8443	MATBAACILIGA MAHSUS BASKI MAKİNELERİ, YARDIMCI MAKİNELER	460.466	1.150.076
8409	İÇTEN YANMALI, PİSTONLU MOTORLARIN AKSAM-PARÇALARI	946.722	1.038.652
8483	TRANSMİSYON MİLLERİ, KRANKLAR, YATAK KOVANLARI, DISLİLER, ÇARKLAR	991.575	939.487
8417	SANAYİ VE LABORATUVAR İÇİN FIRINLAR; ELEKTRİKSİZ	1.159.505	937.145
8430	TOPRAK, MADEN, CEVHERİ TASIMA, AYIRMA, SEÇME VB. İS MAKİNELERİ	538.671	778.085
8441	KAGIT HAMURU, KAGIT İŞLEME, KESME MAKİNE VE CİHAZLARI	947.407	646.995
8455	METALLERİ HADDELEME MAKİNELERİ, BUNLARIN SİLİNDİRLERİ	456.087	577.446
8467	EL İLE KULLANILAN PNÖMATİK/MOTORLU ALETLER	356.692	530.367
8461	PLANYA, VARGEL, YIV, ZIVANA, BROS, DISLİ ÇARK VB. TEZGAHLARI	309.859	528.397
8447	ÖRGÜ TEZGAHLARI, GİPÜR, TÜL, DANTELA, FILE İMALİ MAKİNE, CİHAZLARI	1.164.874	506.845
8452	DİKİS MAKİNELERİ, MOBİLYALARI, İGNELEMLERİ, AKSAM-PARÇALARI	874.264	473.684
8459	METALLERİ TALAS KALDIRARAK İŞLEYEN MAKİNELİ ALETLER-TEZGAHLAR	445.044	429.926
8412	DİĞER MOTORLAR VE KUVVET ÜRETEN MAKİNELER	272.037	414.286
8464	TAS, SERAMİK, BETON, ÇİMENTO, SOĞUK CAM İŞLEYEN MAKİNELİ ALETLER	1.466.474	390.381
8440	CİLT MAKİNELERİ, FORMA, YAPRAK DİKME MAKİNELERİ	77.672	354.890
8482	HER NEVİ RULMANLAR	340.144	324.085
8402	BUHAR JENERATÖRLERİ, KIZGIN SU ÜRETEN KAZANLAR	491.372	291.239
8427	FORKLİFTLER; KALDIRMA, İSTİFLEME TERTİBATLI SARYOLAR	437.339	285.945
8471	OTOMATİK BİLGİ İŞLEM MAKİNELERİ, ÜNİTELERİ	406.440	258.187
8445	LİFLERİ HAZIRLAYAN, İPLİK ÜRETEN-HAZIRLAYAN MAKİNELER	480.679	220.850
8425	PALANGA, VİNÇ (BASAMAKLI HARIÇ)BUCURGAT, İRGAT, KRİKOLAR	352.286	219.128
8468	LEHİM VE KAYNAK YAPMAYA MAHSUS MAKİNE VE CİHAZLAR	529.507	208.865
8484	METAL TABAKALI CONTALAR, CONTA TAKIM VE GRUPLARI	318.731	188.998
8487	BU FASILIN BASKA YERİNDE YER ALMAYAN MAKİNALARIN AKSAM, PARÇASI	158.333	188.879
8448	YARDIMCI TEKSTİL MAKİNE, CİHAZLARI VE AKSAM-PARÇALAR	222.260	161.650
8416	OCAKLARIN BESLENMESİ İÇİN BRÜLÖRLER, OTOMATİK OCAKLAR	124.186	153.093
8407	ALTERNATİF-ROTATİF KIVILCIM ATEŞLEMELİ, İÇTEN YANMALI MOTORLAR	46.153	141.826
8434	SÜT SAGMA, SÜTÇÜLÜKTE KULLANILAN MAKİNE VE CİHAZLAR	90.529	141.739
8473	YAZI, HESAP, MUHASEBE, BİLGİ İŞLEM, BÜRO İÇİN DİĞER MAKİNE VE CİHAZLARIN AKSAMI	8.007	138.501

8472	BÜRO İÇİN DİĞER MAKİNE VE CİHAZLAR	137.755	111.563
8442	MATBAA LEVHA, SİLİNDİR VE TABEDİCİ UNSURLARI HAZIRLAYAN MAKİNA, CİHAZ VE MALZEME;	151.559	105.318
8404	BUHAR KAZANLARI, ISITMA KAZANLARI İÇİN YARDIMCI CİHAZLAR	82.960	104.506
8463	METAL, SİNERLESMİS METAL KARBÜR, SERMETLERİ TALASSIZ İŞLEME MAKİNELERİ	195.297	91.123
8456	MADDENİN ASİNDİRİLİR AK İŞLENMESİNE MAHSUS MAKİNELER	110.838	81.784
8454	TAV OCAKLARI, DÖKÜM POTALLARI, KÜLÇE KALIPLARI, DÖKÜM MAKİNELERİ	6.562	81.026
8408	DİZEL, YARI DİZEL MOTORLAR (HAVA BASINCI İLE ATEŞLENEN, PİSTONLU)	54.016	80.944
8410	SU TÜRBİNLERİ, ÇARKLAR VB. İÇİN REGÜLATÖRLER	14.115	59.936
8420	KALENDER VE HADDE MAKİNESİ VB. SİLİNDİRLERİ	13.675	59.270
8446	DOKUMA TEZGAHLARI (MAKİNELERİ)	572.057	47.221
8439	KAGIT HAMURU, KAGIT, KARTON İMALİNE MAHSUS MAKİNE VE CİHAZLAR	1.477	29.662
8457	METAL İŞLEMİYE MAHSUS İŞLEME MERKEZLERİ, İSTASYONLU TEZGAHLAR	67.873	26.424
8470	HESAP, MUHASEBE, KAYDEDİCİ KASA, DAMGA BASAN MAKİNELER	46.295	24.413
8458	METALLERİN İŞLENMESİNE MAHSUS TORNA TEZGAHLARI	0	23.491
8453	POST, DERİ, KÖSELE HAZIRLANMASI, İŞLENMESİ, İMALİ MAKİNELERİ	145.777	13.849
8476	OTOMATİK SATIŞ MAKİNELERİ	0	10.412
8411	TURBOJETLER, TURBO-PROPELLER, DİĞER GAZ TÜRBİNLERİ	844	8.600
8406	BUHAR TÜRBİNLERİ	100	3.071
8405	GAZOJENLER, SU İLE İŞLEYEN GAZ JENERATÖRLERİ VE AKSAM, PARÇALARI	144	986
8469	YAZI MAKİNELERİ, KELİME İŞLEME MAKİNELERİ	0	886
8401	NÜKLEER REAKTÖRLER, KARTUSLARI-YANICI ELEMANLAR	4.610	0
8435	SARAP, MEYVE SULARI VB. İÇİN KULLANILAN PRESLELER, FULVARLAR VB.	211	0
8444	DOKUMA MADDELERİNDEN LİF İMAL EDEN, DOKUYAN, KESEN MAKİNELER	7.031	0
8449	KEÇE, MENSUCAT İMAL MAKİNELERİNİN AKSAM, PARÇALARI	25.025	0
8478	TÜTÜNÜN HAZIRLANMASI, İŞLENMESİNE MAHSUS MAKİNE VE CİHAZLAR	2.356	0
		155.866.041	172.559.472

Kaynak: TÜİK Verileri

EK-6

Türkiye'nin 2007-2008 Yıllarında Bulgaristan'dan Makine ve Aksamları İthalatı (\$) (84.Faşın Tamamı, Dörtlü GTİP bazında)

GTİP	GTİP TANIMI	2007	2008
8458	METALLERİN İSLENMESİNE MAHSUS TORNA TEZGAHLARI	3.929.608	3.175.918
8481	MUSLUKÇU, BORUCU ESYASI-BASINÇ DÜŞÜRÜCÜ, TERMOSTATİK VALF DAHİL	3.104.818	3.025.173
8462	METALLERİ DÖVME, İSLEME, KESME, SATAFLAMA PRESLERİ, MAKİNELERİ	4.454.586	2.380.217
8412	DİĞER MOTORLAR VE KUVVET ÜRETEK MAKİNELER	1.865.528	2.027.615
8480	METAL DÖKÜMÜ İÇİN KASALAR, PLAKALAR, KALIP MODELLERİ	1.540.269	1.885.395
8413	SİVİLER İÇİN POMPALAR, SİVİ ELEVATÖRLERİ	1.714.141	1.614.923
8482	HER NEVİ RULMANLAR	178.474	1.350.791
8470	HESAP, MUHASEBE, KAYDEDİCİ KASA, DAMGA BASAN MAKİNELER	72.588	1.018.659
8425	PALANGA, VİNÇ (BASAMAKLI HARIÇ)BUCURGAT, İRGAT, KRİKOLAR	1.013.496	1.017.374
8410	SU TÜRBİNLERİ, ÇARKLAR VB. İÇİN REGÜLATÖRLER	1.138.589	832.154
8422	YIKAMA, TEMİZLEME, KURUTMA, DOLDURMA VB. İŞLER İÇİN MAKİNE, CİHAZ	591.214	803.221
8442	MATBAA LEVHA, SİLİNDİR VE TABEDİCİ UNSURLARI HAZIRLAYAN MAKİNA, CİHAZ VE MALZEME;	129.219	797.505
8459	METALLERİ TALAS KALDIRARAK İSLEYEN MAKİNELİ ALETLER-TEZGAHLAR	276.626	695.902
8445	LİFLERİ HAZIRLAYAN, İPLİK ÜRETEK-HAZIRLAYAN MAKİNELER	0	650.436
8474	TOPRAK, TAŞ, METAL CEVHERİ VB. AYIKLAMA, ELEME VB. İÇİN MAKİNELER	1.515.253	573.494
8426	GEMİ VİNÇLERİ, MAÇUNALAR, HALATLI VİNÇLER, DÖNER KÖPRÜLER	11.750	399.521
8431	AGIR İŞ MAKİNE VE CİHAZLARININ AKSAMI, PARÇALARI	796.964	396.227
8439	KAGIT HAMURU, KAGIT, KARTON İMALİNE MAHSUS MAKİNE VE CİHAZLAR	890	373.616
8483	TRANSMİSYON MILLERİ, KRANKLAR, YATAK KOVANLARI, DİSLİLER, ÇARKLAR	1.440.852	342.984
8477	KAUÇUK, PLASTİK EŞYA İMAL VE İSLEME MAKİNE VE CİHAZLARI	365.900	320.115
8421	SANTRİFÜJLE ÇALISAN KURUTMA, FİLTRE, ARITMA CİHAZLARI	236.938	294.838
8460	ÇAPAK, PÜRÜZ TEMİZLEME, BİLEME, TASLAMA VB. İÇİN MAKİNELER	330.371	280.440
8475	ELEKTRİK/ELEKTRONİK AMPUL, TÜP, VALF MONTAJ MAKİNELERİ	600.502	214.998
8473	YAZI, HESAP, MUHASEBE, BİLGİ İŞLEM, BÜRO İÇİN DİĞER MAKİNE VE CİHAZLARIN AKSAMI	35.713	214.110
8409	İÇTEN YANMALI, PİSTONLU MOTORLARIN AKSAM-PARÇALARI	374.185	207.238
8461	PLANYA, VARGEL, YİV, ZİVANA, BROS, DİSLİ ÇARK VB. TEZGAHLARI	20.023	206.969
8479	KENDİNE ÖZGÜ FONKSİYONLU MAKİNE VE CİHAZLAR	301.645	181.201
8403	BUHAR KAZANLARI DİSİNDİ KALAN MERKEZİ İSİTMA KAZANLARI	150.403	156.896
8467	EL İLE KULLANILAN PNÖMATİK/MOTORLU ALETLER	90.985	131.932

8418	BUZDOLAPLARI, DONDURUCULAR, SOGUTUCULAR, ISI POMPALARI	191.612	126.140
8471	OTOMATİK BILGI İŞLEM MAKİNELERİ, ÜNİTELERİ	50.585	125.269
8443	MATBAACILIGA MAHSUS BASKI MAKİNELERİ, YARDIMCI MAKİNELER	122.312	117.332
8428	KALDIRMA, İSTİFLEME, YÜKLEME, BOSALTMAMA MAKİNE VE CİHAZLARI	15.472	114.797
8414	HAVA-VAKUM POMPASI, HAVA/GAZ KOMPRESÖRÜ, VANTİLATÖR, ASPIRATÖR	44.350	107.171
8466	(84.56-84.65)DE KI MAKİNELERİN AKSAM-PARÇALARI	90.078	100.875
8433	HASAT, HARMAN, BIÇME; ÜRÜNLERİ AYIRMA, TEMİZLEME MAKİNE, CİHAZLARI	17.012	86.580
8465	AGAÇ, MANTAR, KEMİK, SERT KAUÇUK, PLASTİK VB. İŞLEME MAKİNELERİ	10.028	85.794
8417	SANAYİ VE LABORATUVAR İÇİN FIRINLAR; ELEKTRİKSİZ	43.204	69.743
8420	KALENDER VE HADDE MAKİNESİ VB. SİLİNDİRLERİ	1.731	62.882
8454	TAV OCAKLARI, DÖKÜM POTALARI, KÜLÇE KALIPLARI, DÖKÜM MAKİNELERİ	130.233	57.869
8455	METALLERİ HADDELEME MAKİNELERİ, BUNLARIN SİLİNDİRLERİ	157.825	51.581
8438	YİYECEK/İÇECEK SANAYİNDE KULLANILAN MAKİNE VE CİHAZLAR	1.765.607	49.499
8448	YARDIMCI TEKSTİL MAKİNE, CİHAZLARI VE AKSAM-PARÇALAR	104.620	46.775
8468	LEHİM VE KAYNAK YAPMAYA MAHSUS MAKİNE VE CİHAZLAR	601	44.923
8457	METAL İŞLEMENE MAHSUS İŞLEME MERKEZLERİ, İSTASYONLU TEZGAHLAR	171.027	44.497
8419	ISI DEĞİŞİKLİĞİ YÖNTEMİ İLE MADDELERİ İŞLEMEK İÇİN CİHAZLAR	431.532	35.270
8432	TARLA, BAHÇE TARIMINDA, ORMANCILIKTA KULLANILAN MAKİNE, CİHAZLAR	2.519	32.058
8423	TARTI ALET VE CİHAZLARI	0	31.320
8484	METAL TABAKALI CONTALAR, CONTA TAKIM VE GRUPLARI	286	24.506
8427	FORKLİFTLER; KALDIRMA, İSTİFLEME TERTİBATLI SARYOLAR	37.204	23.973
8437	TOHURLARI TEMİZLEME, AYIRMA, ÖGÜTME, İŞLEME MAKİNE VE CİHAZLARI	33.231	23.909
8430	TOPRAK, MADEN, CEVHERİ TASIMA, AYIRMA, SEÇME VB. İS MAKİNELERİ	0	21.053
8441	KAGIT HAMURU, KAGIT İŞLEME, KESME MAKİNE VE CİHAZLARI	145.030	15.760
8447	ÖRGÜ TEZGAHLARI, GİPÜR, TÜL, DANTELA, FILE İMALİ MAKİNE, CİHAZLARI	15.051	15.641
8440	CİLT MAKİNELERİ, FORMA, YAPRAK DİKME MAKİNELERİ	3.966	10.177
8408	DİZEL, YARI DİZEL MOTORLAR (HAVA BASINCI İLE ATEŞLENEN, PİSTONLU)	704.600	8.962
8405	GAZOJENLER, SU İLE İŞLEYEN GAZ JENERATÖRLERİ VE AKSAM, PARÇALARI	0	8.696
8487	BU FASILIN BASKA YERİNDE YER ALMAYAN MAKİNELERİN AKSAM, PARÇASI	42.353	7.485
8424	SIVI, TOZLARI PÜSKÜRTMEYE, DAGITMAYA MAHSUS MEKANİK CİHAZLAR	21.789	6.915

8407	ALTERNATIF-ROTATIF KIVILCIM ATEŞLEMELİ, İÇTEN YANMALI MOTORLAR	0	5.855
8436	TARIM, ORMANCILIK, KÜMES HAYVANCILIGINA MAHSUS MAKİNE, CİHAZLAR	10.144	5.558
8404	BUHAR KAZANLARI, ISITMA KAZANLARI İÇİN YARDIMCI CİHAZLAR	2.340	3.641
8478	TÜTÜNÜN HAZIRLANMASI, İŞLENMESİNE MAHSUS MAKİNE VE CİHAZLAR	0	1.935
8416	OCAKLARIN BESLENMESİ İÇİN BRÜLÖRLER, OTOMATİK OCAKLAR	0	1.618
8451	DOKUMA MADDELERİNİ YIKAMA, KURUTMA, ÜTÜLEME MAKİNE VE CİHAZLARI	115.678	772
8415	KLİMA CİHAZLARI-VANTİLATÖRLÜ, ISI, NEM DEĞİŞTİRME TERTİBATLI	0	263
8434	SÜT SAGMA, SÜTÇÜLÜKTE KULLANILAN MAKİNE VE CİHAZLAR	5.761	0
8435	SARAP, MEYVE SULARI VB. İÇİN KULLANILAN PRESLER, FULVARLAR VB.	2.182.074	0
8453	POST, DERİ, KÖŞELE HAZIRLANMASI, İŞLENMESİ, İMALİ MAKİNELERİ	20.189	0
8463	METAL, SİNERLESMİŞ METAL KARBÜR, SERMETLERİ TALASSIZ İŞLEME MAKİNELERİ	16.062	0
8464	TAS, SERAMİK, BETON, ÇİMENTO, SOĞUK CAM İŞLEYEN MAKİNALİ ALETLER	27.855	0
8415	KLİMA CİHAZLARI-VANTİLATÖRLÜ, ISI, NEM DEĞİŞTİRME TERTİBATLI	0	263
8434	SÜT SAGMA, SÜTÇÜLÜKTE KULLANILAN MAKİNE VE CİHAZLAR	5.761	0
		33.015.491	27.146.956

Kaynak: TÜİK Verileri

EK-7
Bulgaristan'ın 2007-2008 yıllarında Ülkelere Göre Makine İthalatı
(84. Fasilın Tamamı İtibariyle)

SIRA NO	ÜLKE	2007	2008
1	Almanya	722.209.589	938.866.238
2	İtalya	533.856.791	636.055.369
3	Avusturya	324.542.756	368.439.219
4	Çin	181.217.311	258.738.837
5	Hollanda	195.039.038	219.597.540
6	Türkiye	172.494.992	174.804.944
7	İngiltere	84.235.619	124.098.852
8	Çek Cumhuriyeti	115.879.747	121.331.501
9	Fransa	97.772.767	114.098.198
10	Belçika	116.796.236	111.329.535
11	Yunanistan	99.709.083	100.984.542
12	Macaristan	76.005.944	94.983.186
13	İspanya	69.017.801	76.638.581
14	ABD	55.158.910	65.624.490
15	Polonya	48.588.608	65.087.002
16	İsveç	46.797.675	55.117.357
17	Japonya	30.077.928	53.807.443
18	İsviçre	41.774.974	46.561.216
19	Romanya	35.594.999	41.634.855
20	Rusya	47.348.583	39.020.246
21	Ukrayna	36.300.903	34.588.686
22	Hongkong	21.611.913	30.181.344
23	Danimarka	29.285.086	29.703.963
24	Diğer Asya Ülkeleri	25.152.267	28.841.145
25	Slovakya	36.752.056	27.469.505
26	Finlandiya	21.250.093	26.154.723
27	Slovenya	22.890.785	25.653.849
28	Meksika	11.285.633	16.404.591
29	Kıbrıs	21.234.499	16.347.883
30	Kuzey Kore	21.591.876	16.309.911
31	Fas	-	14.291.055
32	İrlanda	24.064.571	13.385.256
33	Hrvatıyan	3.744.375	11.897.287
34	Sırbistan	6.050.691	11.080.581
35	Kanada	5.401.402	10.745.819
36	Lüksemburg	12.275.246	10.397.098
37	Singapur	4.350.833	9.565.049
38	İsrail	5.302.304	7.356.796
39	Avustralya	6.929.677	6.740.925
40	Malezya	1.525.157	4.294.038
41	Tayland	4.248.677	4.218.024
42	Hindistan	22.200.291	4.047.965
43	Litvanya	4.253.018	3.042.852
44	Balraus	2.393.593	2.818.271
45	Portekiz	1.596.247	2.283.024
46	Birleşik Arap Emirlikleri	1.211.207	2.068.159
47	Yeni Zelanda	68.590	1.580.785

48	Makedonya	1.919.873	1.512.288
49	Letonya	467.300	1.434.855
50	Bosna Hersek	448.214	1.110.523
	Diğer	13.124.458	8.263.351
	Toplam	3.463.050.181	4.090.608.750

Kaynak: <http://unstats.un.org>

EK-8

Bulgaristan'ın 2007-2008 yıllarında Alt Gruplar Bazında Makine İthalatı (\$)

	ÜRÜN GRUBU	2007	2008
1	INSAAT MAKİNELERİ	469.765.358	565.579.415
2	TARIM MAKİNELERİ	193.769.622	423.383.573
3	TAKIM TEZGAHLARI	290.246.779	325.214.424
4	DİĞER MAKİNELER	261.278.680	315.180.039
5	ENDÜSTRİYEL KLİMALAR	204.399.417	228.012.458
6	YUK KALDIRMA, TAŞIMA VE İSTİFLEME MAKİNELERİ	152.712.295	224.602.126
7	POMPALAR VE KOMPRESÖRLER	175.023.878	209.174.684
8	VANALAR	153.375.663	171.739.879
9	GIDA MAKİNELERİ	148.343.652	141.204.693
10	ENDUSTRIYEL ISITICILAR	96.213.190	131.536.219
11	TÜRBİN VE TURBOJETLER	103.372.080	128.490.306
12	KAGIT İMALINE MAHSUS MAKİNELER	119.043.768	104.813.706
13	HADDE VE DÖKÜM MAKİNELERİ	50.542.385	87.562.318
14	TEKSTİL VE KONFEKSİYON MAKİNELERİ	84.474.537	74.206.907
15	AMBALAJ MAKİNELERİ	46.053.877	62.577.786
16	KAUCUK VE PLASTİK İŞLEME MAKİNELERİ	63.134.773	51.431.444
17	RULMANLAR	38.875.040	48.429.795
18	REAKTÖRLER VE KAZANLAR	47.277.926	46.566.151
19	BURO MAKİNELERİ	34.751.205	18.449.708
20	ENDUSTRIYEL KURUTMA YIKAMA MAKİNELERİ	3.241.073	3.615.016
21	DERİ İŞLEME MAKİNELERİ	3.589.969	1.916.467
22	MOTORLAR	1.182.916	1.264.464
23	SİLAH VE MÜHİMMAT	42.658	154.403
24	DİĞER	722.339.440	725.502.769
	TOPLAM	3.463.050.181	4.090.608.750

Kaynak: <http://unstats.un.org>

T.C. BAŞBAKANLIK
DIŞ TİCARET MÜSTEŞARLIĞI
ORTA ANADOLU İHRACATÇI BİRLİKLERİ GENEL SEKRETERLİĞİ

Mahatma Gandhi Cad. No: 103 G.O.P. / ANKARA

Tel: +90-312-447 27 40

Faks: +90-312-447 01 80 / 446 96 05

<http://www.oaib.gov.tr>

oaib@dtm.gov.tr

